

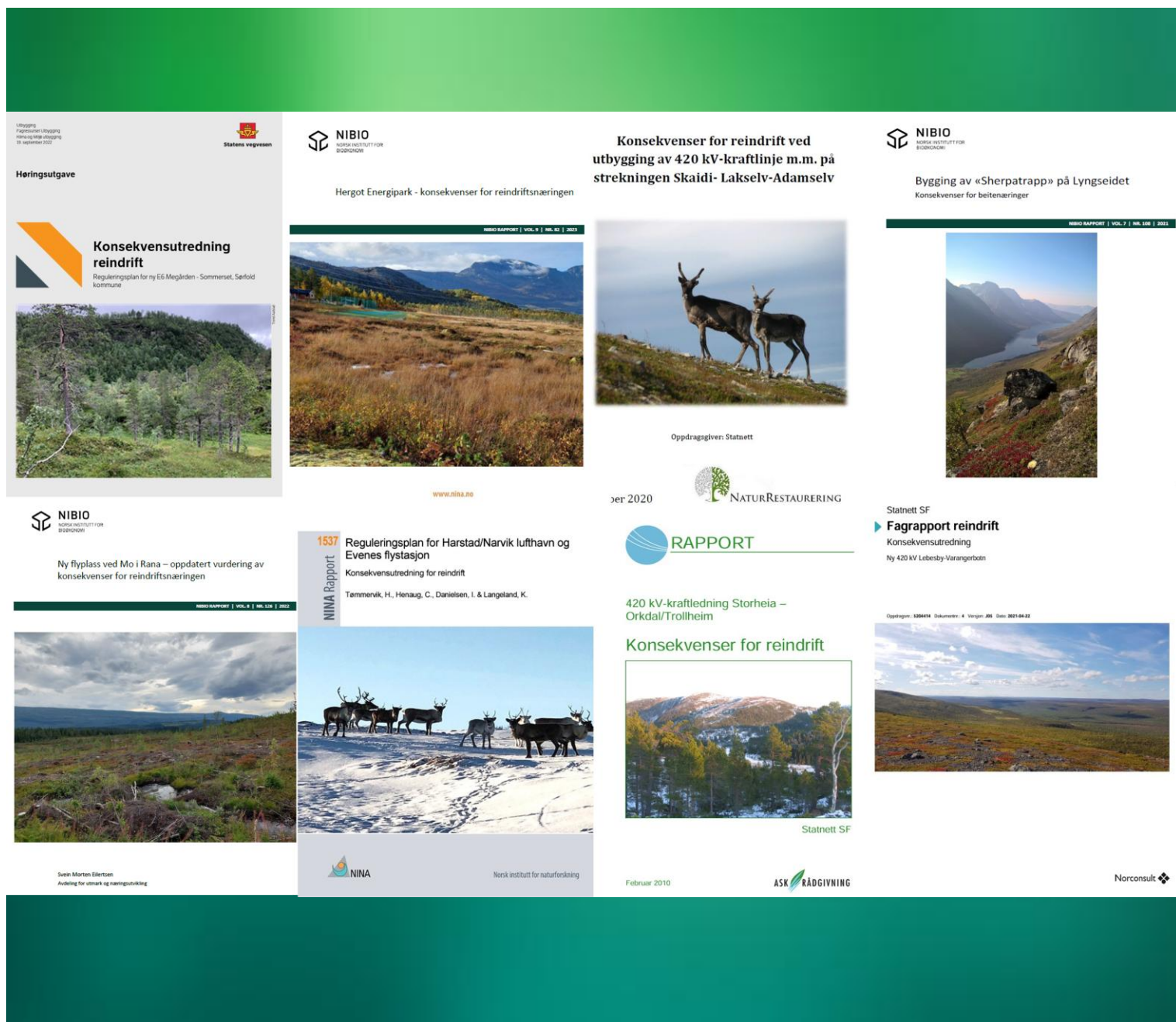

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forslag til metodikk for konsekvensutredninger ved planlagte tiltak i reinbeiteområder

NIBIO RAPPORT | VOL. x | NR. x | 2025

Svein M. Eilertsen*, Jan Åge Riseth (JÅ Riseth As), Mildrid Elvik Svoen¹, Risten-Marja Inga¹ (¹Sweco), Magne Haukås², Simen Olafsen² (²Norconsult), Håvard Alexander Hagen (Landbruksdirektoratet) og Marit Østby Nilsen (NRL-Arealenheten)

*NIBIO, Divisjon for Skog og Utmark/Avdeling for Vilt og utmarksressurser

TITTEL/TITLE

Forslag til metodikk for konsekvensutredninger ved planlagte tiltak i reinbeiteområder

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Svein M. Eilertsen (NIBIO), Jan Åge Riseth (JÅ Riseth As), Mildrid Elvik Svoen¹, Risten-Marja Inga¹ (¹Sweco), Magne Haukås², Simen Olafsen² (²Norconsult), Håvard Alexander Hagen (Landbruksdirektoratet) og Marit Østby Nilsen (NRL-Arealenheten)

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKT NR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
23.05.2025	Vol/nr/år	Åpen/Lukket (til)/ konfidensiell	53518	Arkivnr
ISBN:	ISSN:		ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-[xxxx-x]	2464-1162		Antall sider	Vedlegg

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Landbruks- og matdepartementet

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Silje Trollstøl

STIKKORD/KEYWORDS:

Reindrift, konsekvensutredning, metodikk, tradisjonskunnskap

Reindeer husbandry, impact assessment, methodology, traditional knowledge

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Utmark

Outfield

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Rapporten er et forslag til metodikk for vurderinger av temaet reindrift i konsekvensutredninger. This report is a proposal for a methodology for assessing the topic of reindeer herding in impact assessments.

LAND/COUNTRY:

Norge

GODKJENT /APPROVED

BJØRN HÅVARD EVJEN

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

SVEIN MORTEN EILERTSEN

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Innhold

Sammendrag	5
1. Bakgrunn.....	7
1.1 Oversikt over forslag til endringer i metodikk for konsekvensutredninger	8
1.2 Begrepsbruk og definisjoner	9
1.3 Krav til at reindrifta skal sikres aktiv medvirkning (prosesskrav) i tidlig planleggingsfase	11
1.4 Krav om foreløpig avgrensning av influensområdet/ avklare rettighetshavere	11
2. Metode for konsekvensutredning av reindrift	12
2.1 Om konsekvensutredninger for reindrift.....	12
2.1.1 Formålet med konsekvensutredninger.....	12
2.1.2 Detaljnivå for konsekvensutredninger.....	13
2.1.3 Definisjon av fagtema reindrift	13
2.1.4 Innholdet i konsekvensutredningsdokumentet.....	14
2.2 Kompetansekrav	14
2.2.1 Språk	15
2.3 Reindriftens rettigheter	15
2.3.1 Kostnadsdekning og kompensasjon for reinbeitedistriktet.....	15
2.3.2 Krav til aktiv medvirkning av reindrifta i utredningsprosessen	15
2.3.3 Vurdere behov for kvalitetssikring av annen utreder/konsulent	18
2.3.4 Innhenting og bruk av reinbeitedistriktets tradisjonelle kunnskaper.....	18
2.4 Rammer for utredningen	19
2.4.1 Beskriv tiltaket og eventuelle tiltaksalternativ	19
2.4.2 Avgrens referansesituasjonen (nullalternativet)	20
2.4.3 Avgrens influensområdet for reindrift	20
2.4.4 Avgrens mot andre fagtema	22
2.4.5 Oppsummer føringer og planer	22
2.4.6 Vurder videre saksgang etter annet lovverk.....	22
2.5 Kunnskapsgrunnlaget.....	22
2.5.1 Innhent kunnskap	22
2.5.2 Gjør rede for kunnskapsgrunnlaget	23
2.5.3 Beskriv kvalitetssikringen av kunnskapsgrunnlaget.....	24
2.5.4 Vurder usikkerhet ved kunnskapsgrunnlaget	24
2.6 Eksisterende kunnskap om virkninger av inngrep og forstyrrelser for reindrift.....	24
2.6.1 Forskningskunnskap.....	25
2.6.2 Tradisjonell kunnskap	25
2.6.3 Samskapning av kunnskap.....	26
2.7 Beskriv og vurder samlet belastning i referansesituasjonen	26
2.7.1 Trinn 1: Kartlegge inngrep og påvirkningsfaktorer i referansesituasjonen	27
2.7.2 Trinn 2: Fastsette belastningsnivå i referansesituasjonen.....	31
2.8 Beskriv områdebruk og driftsforhold i distriktet	33
2.9 Del inn i delområder	34

2.10 Sett verdi	35
2.10.1 Vurderingskriterier for verdi	35
2.10.2 Verditabell.....	36
2.10.3 Verdikart	38
2.11 Vurder påvirkning	38
2.11.1 Vurderingskriterier for påvirkning	40
2.11.2 Påvirkningstabell.....	41
2.11.3 Vurder skadereduserende tiltak	44
2.11.4 Fastsett påvirkning med skadereduserende tiltak.....	48
2.11.5 Trinn 3: Fastsette samlet belastningsnivå for utbyggingsalternativet.....	48
2.12 Sett konsekvens	49
2.12.1 Sett konsekvensgrad.....	49
2.12.2 Samlet konsekvens for reindrift.....	50
2.12.3 Rangering av alternativer.....	55
2.12.4 Vurder usikkerheter i utredningen	55
2.13 Presenter og oppsummer	56
2.14 Legg inn data i databaser	56
3. Litteratur.....	57

Sammendrag

Gjennom «Program for ivaretagelse av reindriftens arealer» initiert av Landbruks- og matdepartementet har NIBIO fått i oppdrag å utarbeide et forslag til en metodikk for vurderinger av reindrift i konsekvensutredninger. Foreliggende rapport inneholder forslag til slik metodikk for gjennomføring av konsekvensutredninger ved planlagte inngrep innenfor reinbeiteområdene. For å løse dette oppdraget, fikk NIBIO etablert en bredt sammensatt arbeidsgruppe som bidro inn i dette arbeidet. For å forankre forslaget til metodikk for konsekvensutredninger i reindriftnæringa, fikk NIBIO nedsatt en referansegruppe bestående av ressurspersoner med bakgrunn fra aktiv reindrift og forvaltning. Referansegruppa har bidratt aktivt i utviklingen av foreliggende forslag til metodikk.

Basert på en kartlegg av gjennomførte konsekvensutredninger (egen NIBIO-rapport) ble både manglende og for sen involvering av reindrifta i plan- og utredningsprosessene samt mangel på inkludering av reindriftnas tradisjonskunnskap årsak til mangler/svakheter ved utredningene. I tillegg ble det påpekt svakheter ved foreliggende metodikk for både verdsetting av utredningsområdet, vurderinger av påvirkning og skadeforebyggende tiltak, vurdering av samlet belastning samt fastsetting av samlet konsekvens.

I det følgende forslaget til metodikk for konsekvensutredninger knyttet til reindrift er det konkrete forslag med krav om at reindrifta skal sikres aktiv medvirkning i alle stadier av utredningsarbeidet («prosesskrav»), samt forslag til endringer i metoden for gjennomføring av de ulike stadiene i utredningen («metodekrav»). Disse er som følger:

Prosesskrav: Forslag om at reinbeitedistriktet skal involveres gjennom «aktiv medvirkning» i alle faser av utredningsprosessen. Dette gjelder både avgrensning av influensområdet, beskrivelse av kunnskapsgrunnlaget, men også beskrivelse og fastsettelse av samlet belastning og verdi, vurdering av påvirkning, vurdering av skadereduserende tiltak og samlet konsekvens. Reindriftnas tradisjonelle kunnskap skal inngå i beskrivelser og vurderinger. Vi foreslår at avvik fra ett eller flere av disse kravene skal begrunnes. Ved uenighet skal både utreder og reinbeitedistriktet sine vurderinger plottes (synliggjøres) i «konsekvensvifta» og tas med igjennom hele utredningen. Det foreslås også at reinbeitedistriktet skal kvalitetssikre beskrivelser og vurderinger i utredningen. Utreder skal beskrive eventuell uenighet med reinbeitedistriktet om kunnskapsgrunnlaget og vurderingene i utredningen med tekst. I tillegg bør det utarbeides forslag til forpliktende prosessplan for gjennomføring og oppfølging av skadereduserende tiltak i anleggsperioden.

Metodekrav: Vi foreslår at det foretas gjennomgang av samlet belastning for reinbeitedistriktet før verdifastsettelse og vurdering av påvirkning. Dette fordi det i distrikt med høy samlet belastning vil være helt sentralt for utreder å ha denne oversikten/forståelsen før vurderinger av virkning av det planlagte tiltaket kan gjennomføres. Det er laget en omfattende opplisting av faktorer som kan føre til økt samlet belastning og som må gjennomgås. Helt nytt her er HMS tatt inn som eget vurderingspunkt av samlet belastning. I forslaget til metodikk er verdifastsettelsen av funksjonen til utredningsområdet i den naturlige årssyklusen i reinbeitedistriktet det viktigste verdikriteriet. I tillegg presiserer vi at eksisterende inngrep/forstyrrelser med begrenset levetid ikke automatisk skal redusere verdien på området for reindrifta. I tillegg har vi tatt med at de pågående klimaendringer kan endre bruken/tilgangen på beiter i framtida. Sentrale vurderingskriterier for påvirkning er unnvikelsesadferd hos reinen, forskyvelser i årssyklusen, behov for økt gjeterinnsats og utfordringer ved HMS. Vi foreslår at det skal fastsettes påvirkning med skadereduserende tiltak og at dette skal plottes i konsekvensvifta og tas med i vurderingen av samlet konsekvens. Dermed

vil det synliggjøres hvordan samlet konsekvens påvirkes av de skadereduserende tiltakene. Vi presiserer prinsippet om «aktiv medvirkning» i vurderingene av samlet konsekvens. Dette skal gjøres for hvert av de enkelte berørte reinbeitedistrikt.

Vi presiserer at konsekvensene for hvert enkelt reinbeitedistrikt skal vurderes og beskrives uavhengig av de andre, dersom flere reinbeitedistrikt blir berørt av det planlagte tiltaket. Det skal **ikke** beregnes samlet konsekvens på tvers av flere reinbeitedistrikt. Dersom det finnes flere utbyggingsalternativer og det ønskes en rangering av konsekvensene for reindriften mellom disse alternativene, da må denne rangeringen begrunnes med tekst.

1. Bakgrunn

Gjennom «Program for ivaretagelse av reindriftens arealer» initiert av Landbruks- og matdepartementet har NIBIO fått i oppdrag å utarbeide et forslag til en metodikk for vurderinger av reindrift i konsekvensutredninger. Som grunnlag for dette forslaget skulle NIBIO gjennomføre et delprosjekt som hadde som formål å samle erfaringer og kartlegge svakheter i gjennomførte konsekvensutredninger og i systemet for gjennomføring av konsekvensutredninger. I delprosjektet skulle NIBIO også vurdere om det er hindre i regelverket for konsekvensutredninger for å få gode vurderinger, og hvordan tradisjonell kunnskap kan tas i bruk i konsekvensutredningene. Det er utarbeidet en egen NIBIO-rapport der erfaringer og svakheter i gjennomførte konsekvensutredninger er gjennomgått og presentert.

For å løse dette oppdraget fikk NIBIO etablert en bredt sammensatt arbeidsgruppe som bidro inn i dette arbeidet. For å forankre forslaget til metodikk for konsekvensutredninger i reindriftsnæringa fikk NIBIO nedsatt en referansegruppe bestående av ressurspersoner med bakgrunn fra aktiv reindrift og forvaltning. Referansegruppa har bidratt aktivt i utviklingen av foreliggende forslag til metodikk.

Basert på kartleggingen av gjennomførte konsekvensutredninger (egen NIBIO-rapport) ble følgende punkter identifisert som sentrale årsaker til at berørte reinbeitedistrikt mente at det var mangler/svakheter ved gjennomførte konsekvensutredninger:

- Reindrifta kommer veldig ofte for sent inn i planlegging- og utredningsprosessene.
- Utredningsområdet er for lite (det har ikke vært gjennomført en reindriftsfaglig vurdering av størrelsen på influensområdet).
- “Ensidig” kommunikasjon mellom utreder og reindrifta – ikke aktiv medvirkning av reindrifta i gjennomgang av kunnskapsgrunnlaget. Ofte bare ett møte mellom utreder og reindrifta.
- Verdsettingen av utredningsområdet blir ikke basert på funksjonen det aktuelle området har i årssyklusen til distriktet, men om det er minimumsbeiter, kalvingsland o.l.
- Påvirkning blir vurdert ut fra forskningsbasert kunnskap og ikke reinbeitedistriktets tradisjonskunnskap om lokale driftsforhold og reinens adferd.
- Reindrifta får ikke medvirket aktivt i vurdering av påvirkning, skadeforebyggende tiltak og fastsetting av samlet konsekvens.
- Beskrivelse av samlet belastning er en oppstilling av ulike eksisterende inngrep uten vurderinger av hvordan dette konkret påvirker reinbeitedistriktets driftsforhold og fleksibilitet.
- Reindrifta får ikke kvalitetssikre beskrivelser av kunnskapsgrunnlaget og vurderinger i utredningen.
- Det mangler planer for forpliktende oppfølging av skadereduserende tiltak i anleggsperioden.

Som det går fram av denne punktlista er både manglende og for sen involvering av reindrifta i plan- og utredningsprosessene samt mangel på inkludering av reindriftas tradisjonskunnskap årsak til

mangler/svakheter ved utredningene. I det følgende forslaget til metodikk for konsekvensutredninger reindrift (se kapittel 2) er det, i tillegg til å «svare ut» punktene over, lagt vekt på at reindriftas tradisjonelle kunnskap, sammen med forskningsbasert kunnskap skal bli en sentral del av kunnskapsgrunnlaget og vurderingene i utredningene.

I tillegg til forslag om selve metodikken for konsekvensutredninger reindrift, foreslås det å innføre krav om at reindrifta skal involveres tidligst mulig i planleggingsprosessen og at influensområdet, og dermed berørte rettighetshavere fra reindrifta skal avklares tidligst mulig.

1.1 Oversikt over forslag til endringer i metodikk for konsekvensutredninger

I kapittel 2 er forslag til metodikk for konsekvensutredninger knyttet til reindrift presentert. I metodikken er det både konkrete forslag med krav om at reindrifta skal sikres aktiv medvirkning i alle stadier av utredningsarbeidet («prosesskrav»), samt forslag til endringer i metoden for gjennomføring av de ulike stadiene i utredningen («metodekrav»). Disse er som følger (under hvert punkt er det ført opp i parentes i hvilket delkapittel disse kravene omtales):

Prosesskrav: Forslag om at reinbeitedistriktet skal involveres gjennom «aktiv medvirkning» i alle faser av utredningsprosessen (se kapittel 2.3 og Tabell 2). Dette gjelder både avgrensning av influensområdet, gjennomgang av kunnskapsgrunnlaget, men også beskrivelse og fastsettelse av samlet belastning og verdi, vurdering av påvirkning, vurdering av skadereduserende tiltak og samlet konsekvens. Reindriftas tradisjonelle kunnskap skal inngå i beskrivelser og vurderinger. Vi foreslår at avvik fra ett eller flere av disse kravene skal begrunnes. I tillegg skal, ved uenighet ved ulike vurderinger av verdi og/eller påvirkning, både utreder og reinbeitedistriktet sine vurderinger plottes (synliggjøres) i «konsekvensvifta» og tas med igjennom hele utredningen. Det foreslås også at reinbeitedistriktet skal kvalitetssikre beskrivelser og vurderinger i utredningen. Denne kvalitetssikringen skal beskrives. Utreder skal beskrive eventuell uenighet med reinbeitedistriktet i kunnskapsgrunnlaget og vurderinger med tekst. I tillegg bør det utarbeides forslag til forpliktende prosessplan for gjennomføring og oppfølging av skadereduserende tiltak i anleggsperioden.

Metodekrav: Foreslått metode for beskrivelse og vurdering av samlet belastning (se kapittel 2.7). Vi foreslår at det foretas gjennomgang av samlet belastning for reinbeitedistriktet før verdifastsettelse og vurdering av påvirkning. Dette fordi det i distrikt med høy samlet belastning vil være helt sentralt for utreder å ha denne oversikten/forståelsen før vurderinger av utredningsområdet kan gjennomføres. Det er laget en omfattende opplisting av faktorer som kan føre til høy samlet belastning og som må gjennomgås. Helt nytt her er HMS tatt inn som eget vurderingspunkt ved samlet belastning.

Verdifastsettelse (se kapittel 2.10): I forslaget til metodikk er verdifastsettelsen av funksjonen til utredningsområdet i den naturlige årssyklusen i reinbeitedistriktet det viktigste verdikriteriet. I tillegg presiserer vi at eksisterende inngrep/forstyrrelser med begrenset levetid ikke automatisk skal redusere verdien på området for reindrifta. I tillegg har vi tatt med at de pågående klimaendringer kan endre bruken/tilgangen på beiter i framtida.

Påvirkning (se kapittel 2.11): I forslaget er unnvikelsesadferd hos reinen, forskyvelser i årssyklusen, behov for økt gjeterinnsats og utfordringer ved HMS sentrale vurderingskriterier. Vi foreslår av det skal fastsettes påvirkning med skadereduserende tiltak (se kapittel 2.11), at dette skal plottes i konsekvensvifta og tas med i vurderingen av samlet konsekvens. Dermed vil det

synliggjøres hvordan samlet konsekvens påvirkes av de skadereduserende tiltakene (se kapittel 2.11).

Samlet konsekvens: Vi presiserer prinsippet om «aktiv medvirkning» i disse vurderingene. Dette skal gjøres for hvert av de enkelte berørte reinbeitedistrikt (se kapittel 2.12).

Sammenstill konsekvens for hele utredningsområdet: Vi presiserer at konsekvensene for hvert enkelt reinbeitedistrikt skal vurderes og beskrives uavhengig av de andre dersom flere reinbeitedistrikt blir berørt av det planlagte tiltaket (se kapittel 2.12.3). Det skal **ikke** beregnes samlet konsekvens på tvers av flere reinbeitedistrikt. Dersom det finnes flere utbyggingsalternativer og det ønskes en rangering av konsekvensene for reindriften mellom disse, da må denne rangeringen begrunnes med tekst.

1.2 Begrepsbruk og definisjoner

Reinbeitedistrikt – som hovedregel er det et reinbeitedistrikt som er rettighetshaver når det skal utarbeides en konsekvensutredning, men det kan også være særskilte rettigheter for siida/siidaandel eller reineiere som krever involvering av disse. I dette dokumentet brukes reinbeitedistriktet/reindriften som sidestilt begrep, men i den enkelte sak må aktuelle rettighetshavere alltid avklares.

Det presiseres at **siida** (nordsamisk) og **sihte** (sørsamisk) er sidestilt, selv om det nordsamiske begrepet siida er benyttet i rapporten.

Aktiv medvirkning – i henhold til folkeretten skal reindriften sikres effektiv deltagelse/reell medvirkning. Urfolks rett til aktiv medvirkning er forankret i internasjonal folkerett, spesielt gjennom ILO-konvensjon nr. 169 (artikkel 7.3), FNs Konvensjon om sivile og politiske rettigheter, artikkel 27 (SP27) og FN-erklæringen om urfolks rettigheter (UNDRIP).

I rapporten brukes begrepet «**områdebruk og driftsforhold for reindriften**» (erstatte begrepet «arealbruk»). Dette begrepet skal dekke reindriftsutøverens helhetlige situasjonsforståelse og er kunnskap om reinens natur, dens beiting, bevegelse og opphold, områdenes topografi, vær og klima, og de gjensidige forhold mellom alle disse faktorene (Sara, 1999). Dette er en beskrivelse av hvordan det aktuelle utredningsområdet inngår som en del av den helhetlige arealbruken til reinbeitedistriktet gjennom reindriftsåret/-årene.

Skadereduserende tiltak – Dette begrepet erstatter/tilsvarer «avbøtende tiltak» som har vært brukt i enkelte utredninger.

Forkortelsen **KU** brukes om begrepet konsekvensutredning.

Tiltakshaver: I rapporten brukes begrepet «tiltakshaver» og ikke «utbygger».

Tiltaksalternativ: De(t) konkrete utbyggingsalternativene.

Plan-/tiltaksområdet - Det arealet som blir regulert til det aktuelle tiltaket. Det presiseres at planområdet er synonymt med tiltaksområde i konsesjonssaker.

Influensområdet - Dekker planområdet og sonen rundt planområdet der man kan forvente at det konkrete inngrepet (inkludert støy, lys, bevegelse og eventuell menneskelig aktivitet) vil påvirke reindriften arealbruk. Dette inkluderer områder som reinen kan komme til å øke bruken av på grunn av forventet unnvikelse fra det planlagte tiltaket. Dersom dette fører til at reinen trekker til arealene til andre siidaer, distrikter eller samebyer, skal dette inkluderes i influensområdet.

Utredningsområdet er summen av både plan- og influensområdet.

Unnvikelsessone er det området rundt et tiltak/inngrep/forstyrrelseselement som reinen unngår å bruke. Unnvikelsessonen inngår i influensområdet (se definisjonen over).

«**Sp. 27**» i rapporten refererer til artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (ICCPR), en internasjonal traktat som Norge har ratifisert. Artikkel 27 sier: *"I de stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal personer som tilhører slike minoriteter ikke berøves retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å nyte sin egen kultur, å bekjenne seg til og utøve sin egen religion eller bruke sitt eget språk."* Artikkel 27 anerkjenner urfolks rett til å bevare og praktisere sin egen kultur. Dette inkluderer tradisjonelle praksiser som reindrift, håndverk, ritualer, og andre kulturelle uttrykk. Etter menneskerettighetsloven § 2, nr.3 gjelder konvensjonen som norsk lov. Ved motstrid går bestemmelsene i konvensjonen foran bestemmelser i annen lovgiving. Samene er en minoritet i henhold til SP artikkel 27, og reindriften er en form for vernet kulturutøvelse.

Fritt og informert forhåndssamtykke (FPIC) - Samenes selvbestemmelsesrett er *bindende* folkerett. De skal kunne velge sin sosiale, økonomiske og kulturelle utvikling gjennom Fritt og informert forhåndssamtykke. Implementering av FPIC er sentral for å forebygge at industriell energiutbygging bryter urfolks menneskeretter.

Tradisjonell kunnskap/tradisjonskunnskap (forkortet **TK**) - Reindriften erfaringsbaserte-/tradisjonskunnskap er anerkjent som kunnskapsgrunnlag etter naturmangfoldloven § 8 og skal legges til grunn i forvaltningens arbeid. Tradisjonell kunnskap består av forståelsen, erfaringen og de praksiser som over tid er utviklet innenfor en bestemt gruppe eller samfunn. Det kan inkludere kunnskap om naturressurser, landskap, språk, ritualer mv. Kunnskapen overføres ofte muntlig og praktisk mellom generasjoner og må ses i kontekst knyttet til den spesifikke kulturen/samfunnet. For reindrifta er tradisjonell kunnskap et levende kunnskapssystem der den daglige drifta utvikler kontinuerlig kunnskap som er formidlet gjennom flere generasjoner. Tradisjonell kunnskap er kunnskap som har stor betydning for reindrifta i den aktuelle siida/distrikt og som av den grunn overføres fra generasjon til generasjon

Samlet belastning/samlet virkning – I forskrift om konsekvensutredninger (§17) står følgende «*Der hvor reindriftsinteresser blir berørt, skal de **samlede virkningene** av planer og tiltak innenfor det aktuelle reinbeitedistriktet vurderes*» (vår utheving). Arbeidsgruppa har valgt å sidestille begrepene «samlet belastning» og «samlet virkning» og gjennomgående i denne rapporten benyttes begrepet «samlet belastning».

1.3 Krav til at reindrifta skal sikres aktiv medvirkning (prosesskrav) i tidlig planleggingsfase

For å sikre inkludering av reindriftras tradisjonskunnskap i de tidlige planleggingsfasene gjennom aktiv medvirkning skal følgende krav oppfylles (Tabell 1):

Tabell 1. Krav til at reindrifta skal sikres aktiv medvirkning i alle fasene av utredningsprosessen.

<i>Innledende fase</i>
Kontaktmøte (informasjonsmøte) mellom tiltakshaver og reindrifta
Utarbeidelse av foreløpig prosessavtale ¹ for utredningsarbeidet
Foreløpig avgrensning av influensområdet
<i>Utarbeidelse av plan-/ utredningsprogram</i>
Innhente innspill til vurderingspunkter som bør innarbeides i plan-/utredningsprogram

- 1) Med prosessavtale menes forpliktende avtale der reindriftras aktive medvirkning (i innledende fase og utredningsarbeidet) skal beskrives.

1.4 Krav om foreløpig avgrensning av influensområdet/ avklare rettighetshavere

For å sikre at samtlige rettighetshavere fra reindrifta som blir berørt av det planlagte tiltaket blir involvert tidligst mulig i planleggings- og utredningsprosessen, skal foreløpig avgrensning av influensområdet fastsettes innledningsvis/under kontaktmøte (informasjonsmøte) mellom tiltakshaver og reindriftnæringen. Foreløpig forslag til influensområde (til innarbeiding i plan-/utredningsprogram) drøftes og foreslås gjennom aktiv medvirkning med berørte reinbeitedistrikt. Dersom distriktet ønsker dette, kan ekstern ressursperson med praktisk reindriftsfaglig kompetanse bidra til denne avgrensingen. Dette for å sikre at planprogrammet, som er grunnlag for anskaffelse av utredning, inkluderer og sikrer aktiv medvirkning av samtlige reinbeitedistrikt med rettigheter innenfor influensområdet i utredningsarbeidet. Metode for avgrensning av influensområdet er beskrevet i kap.o.

Når man senere i utredningsprosessen får mer detaljert kunnskap om tiltaket og forventede virkninger av dette, kan det bli behov for justering av grensene for influensområdet. Myndighetene skal kontrollere dette ved høring.

2. Metode for konsekvensutredning av reindrift

Miljødirektoratets veileder M-1941 (2022) og Statens veivesens håndbok V712 (2021) beskriver metoder for kartlegging og konsekvensutredning av reguleringsplaner og planlagte tiltak etter plan- og bygningsloven og andre lover. Begge veilederne tar utgangspunkt i en konsekvensmatrise (konsekvensvifte) der en kombinerer vurderinger av verdi og påvirkning. Ved å plote disse vurderingene i matrisen, får en visualisert graden av konsekvens og mulighet til å analysere de samlede konsekvensene av et foreslått prosjekt/tiltak. Dette verktøyet hjelper beslutningstakere med å identifisere og håndtere de mest betydningsfulle konsekvensene på en effektiv måte. I Statens veivesens håndbok V712 er metode for utredning av fagtema reindrift beskrevet.

Protect Sápmi (Blom 2023) har utviklet et «Guidance document – Indigenous led participatory and cumulative impact assessment on indigenous cultural landscapes and traditional ecosystem services (IPCIA)» [Veiledningsdokument – Urfolkledet deltakende og kumulativ konsekvensutredning på urfolks kulturlandskap og tradisjonelle økosystemtjenester]. Flere reinbeitedistrikt som har fått utarbeidet konsekvensutredninger etter denne metodikken har rapportert at de er svært fornøyde med metodikken og at metodikken er godt egnet til å inkludere reindriftas tradisjonelle kunnskap i utredningene. Denne metodikken kombinerer ikke vurderinger av verdi og påvirkning inn i en konsekvensmatrise slik som Miljødirektoratets veileder M-1941 (2022) og Statens veivesens håndbok V712 (2021) beskriver.

Ved de fleste planlagte utbyggingstiltak skal flere ulike fagtemaer utredes. Da metodikken for utredning av de andre fagtemaene kombinerer vurderinger av verdi og påvirkning i en konsekvensmatrise, vil det være en fordel for beslutningstakerne om tilsvarende metodikk ble benyttet innenfor fagtemaet reindrift. Foreliggende forslag til metodikk har derfor tatt utgangspunkt i vurderinger av verdi og påvirkning i en konsekvensmatrise og tilpasset utredningsprosessene til aktiv medvirkning med reindrifta. I tillegg er kriteriene for vurderinger av verdi og påvirkning tilpasset slik at disse sikrer at reindriftas tradisjonelle kunnskap inkluderes i disse vurderingene.

Metodikken skal sikre at alle utredninger følger samme prosedyrer, slik at vurderinger er etterprøvbare og kan sammenlignes mellom saker. For å sikre at reindriftsnæringens tradisjonelle kunnskaper inngår i kunnskapsgrunnlaget og i de faglige vurderingene i utredningen, skal reindriftsnæringen sikres aktiv medvirkning i alle faser av utredningsarbeidet. Metodikken er bygget opp for å svare ut alle krav i forskrift om konsekvensutredning (KU-forskriften) og i folkeretten.

2.1 Om konsekvensutredninger for reindrift

2.1.1 Formålet med konsekvensutredninger

Formålet med konsekvensutredninger er å sikre at hensynet til miljø og samfunn, herunder reindriftsnæringen, blir synliggjort ved utarbeidelse av planer og tiltak. KU-forskriften fastsetter krav til innholdet i en konsekvensutredning. Konsekvensutredninger for de ulike fagtemaene danner beslutningsgrunnlaget for å vurdere om et tiltak eller en plan kan gjennomføres og på hvilke vilkår.

Konsekvensutredningen skal gjennomføres i henhold til metodikk og omfang fra fastsatt planprogram eller melding med utredningsprogram, så fremst dette oppfyller kravene i KU-forskriften. Planer som omfattes av KU-forskriftens vedlegg II har ikke krav til planprogram eller

melding med utredningsprogram, og må derfor benytte krav som avtalt i oppstartsmøte med ansvarlig myndighet. Sjekk alltid oppstartsmøtereferatet for nyttig grunnlagsinformasjon.

Metodikken for konsekvensutredning av reindrift skal sikre reindriften aktiv medvirkning i utarbeidelse av utredningen. Herunder inkludering av tradisjonell kunnskap i alle ledd av utredningsarbeidet for å få fram all beslutningsrelevant informasjon i saken. Metodikken skal sikre at det er mulig for sektormyndighetene, ansvarlig plan-/konsesjonsmyndighet, reindriften og andre interessenter å forstå hvordan utreder har kommet fram til konklusjoner om verdi, påvirkning, konsekvens og forslag til skadereduserende tiltak.

Utreder må være bevisst formålet med konsekvensutredningen – at hensynet til reindriften tradisjonelle kunnskaper blir synliggjort og at myndighetene får et forsvarlig beslutningsgrunnlag for å vurdere om tiltaket kan gjennomføres, eventuelt på hvilke vilkår. For å sikre dette er det helt sentralt at berørt reindrift blir sikret aktiv medvirkning i utredningsarbeidet. Det er foreslått konkrete prosesskrav som skal bidra til å sikre dette.

Forslaget til metodikk gir et rammeverk for å beskrive verdier, samlet belastning, områdebruk og driftsforhold for reindrift og for å vurdere hvordan og i hvilken grad disse blir påvirket av de planlagte tiltakene. Det overordnede målet med utredningen er å gi tiltakshaver, myndigheter og reindriften en felles forståelse av referansesituasjonen (dagens situasjon) for reindrift i utredningsområdet og hvordan denne vil bli endret dersom tiltakene blir gjennomført. Et godt, ikke-teknisk sammendrag vil være viktig for å tilgjengeliggjøre den viktigste informasjonen for alle lesere av utredningen.

2.1.2 Detaljnivå for konsekvensutredninger

Konsekvensutredningens innhold og omfang skal tilpasses den aktuelle planen eller tiltaket, og være relevant for de beslutninger som skal tas. Noen saker er komplekse og berører flere funksjoner og kvaliteter for reindrift over et stort geografisk område. Andre saker er enklere, med mer oversiktlige og begrensede virkninger for reindrift. Kompleksiteten i selve tiltaket og risikoen for å utløse negative virkninger for reindrift vil være utslagsgivende for detaljnivået utredningen må ligge på. For å avgjøre om den aktuelle planen er kompleks, eller oversiktlig og med begrensede virkninger for reindriften, må berørt(e) reinbeitedistrikt sikres aktiv medvirkning i disse vurderingene.

Metodikken etablerer et forslag til felles rammeverk for konsekvensutredninger av reindrift, som kan brukes uavhengig av detaljnivået på utredningen. I komplekse saker kan det være nødvendig å dele utredningsområdet inn i flere delområder, for å synliggjøre nyanser i funksjoner og kvaliteter og hvordan disse blir påvirket. I enklere saker kan utreder velge en enklere tilnærming uten delområder.

2.1.3 Definisjon av fagtema reindrift

Fagtema reindrift omfatter den samiske reindriften som utøves med grunnlag i reindriftenloven, og med beskyttelse i Grunnlovens § 108, folkerettens regler om urbefolkning og minoriteter og øvrige lovregler. Dette inkluderer naturgrunnlaget for den samiske reindriften, som et viktig grunnlag for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv.

Fagtemaet omfatter også ikke-samisk reindrift som utøves med hjemmel i reindriftenlovens § 8, med basis i lokal kultur, språk og tradisjon.

Naturgrunnlaget for både samisk og ikke-samisk reindrift inkluderer samtlige beiteområder fordelt på blant annet årstidsbeiter, kalvings-/pregingsområder og parringsland, flyttleier, trekkleier, oppsamlingsområder, luftingsområder, trivselsland, faste eller midlertidige reindriftsanlegg og andre viktige funksjoner for reindrift, samt samvirkningen mellom de ulike beiteområdene/funksjonene.

2.1.4 Innholdet i konsekvensutredningsdokumentet

En konsekvensutredning for reindrift skal alltid inneholde hvert av følgende momenter:

- Et ikke-teknisk sammendrag av utredningen (se kapittel o)
- Beskrivelse av reinbeitedistriktets aktive medvirkning i utredningsarbeidet (se kapittel o)
- Beskrivelse av alternativer som skal utredes (se kapittel o)
- Avgrensning av nullalternativet (referansesituasjon) for utredningen (se kapittel o)
- Avgrensning av influensområdet for reindrift (se kapittel o)
- Oversikt over og vurdering av relevant eksisterende kunnskap om reindrift (se kapittel o)
- Gjennomgang av kunnskapsgrunnlaget, inkludert vurdering av usikkerhet (se kapittel o)
- Beskrivelse og vurdering av samlet belastning i referansesituasjonen (se kapittel o)
- Beskrivelse av eksisterende områdebruk og driftsforhold for reindrift (se kapittel o). Illustrer gjerne med et enkelt, og lett forståelig oversiktskart
- Vurdering av verdi (se kapittel o)
- Vurdering av påvirkning, samt forslag til skadereduserende tiltak for å unngå eller redusere negative virkninger (se kapittel o)
- Fastsetting av konsekvens og samlet konsekvens, inkludert endringer i samlet belastning (se kapittel o)
- Rangering av eventuelle alternativer og beskrivelse av usikkerhet i utredningen (se kapittel o)
- Forslag til forpliktende prosessplan for gjennomføring og oppfølging av skadereduserende tiltak i anleggsperioden (se kapittel o).
- Forslag om evaluering av skadereduserende tiltak og vurderinger av påvirkning (se kapittel 20).

Det er rom for tilpasninger til lokale forhold, men kravene i lov og forskrift kan ikke fravikes. Dersom ett eller flere av momentene i punktlista over utelates/avvikles fra i konsekvensutredningen, skal dette begrunnes.

2.2 Kompetansekrav

I henhold til KU-forskriften § 17 skal utredninger følge anerkjent metodikk og utføres av personer med relevant faglig kompetanse. Dette gir to særlige utfordringer:

- Hva er relevant faglig kompetanse i denne sammenhengen?
- Hvilken kompetanse er nødvendig for å forstå reindriftas tradisjonelle kunnskap?

Arbeidsgruppa har ikke kommet fram til konkret forslag på kompetansekrav til utreder. Temaet har blitt drøftet i møte med referansegruppa, men heller ikke den har entydige anbefalinger til hva som kan være kompetansekrav. En generell oppfatning er at erfaringer fra allerede gjennomførte konsekvensutredninger og/eller i kombinasjon med støtte fra en aktiv/tidligere reindriftutøver som har erfaring med slike utredninger kan sikre relevant kompetanse inn i utredningsarbeidet.

For å sikre framtidig tilgang på kompetente utredere, bør det vurderes, i samarbeid med utdanningsinstitusjonene, å utvikle et undervisningsopplegg. Dersom dette er «modulbasert», kan potensielle utredere komplettere manglende kompetanse med kurs i de enkelte fagområdene som vedkommende mangler (alt fra plan- og bygningsloven, aktiv medvirkning og urfolksrettigheter til praktisk reindrift). For fagområdet reindrift og konsekvensutredninger, vil det i tillegg til teoretisk opplæring være behov for praktisk opplæring. Dette kan f.eks. løses gjennom mentorordning der utreder i sine første utredninger får «mentorstøtte» fra en aktiv/tidligere reindriftutøver som har erfaring med slike utredninger. Mentoren kan sikre gode prosesser og bidra til at relevant kompetanse blir inkludert i de ulike stadiene i utredningsarbeidet.

2.2.1 Språk

Allerede under konsultasjon, utarbeidelse av utredningsprogram eller oppstartsmøte for utredningsarbeidet bør det avklares om berørt(e) reinbeitedistrikt krever at korrespondansen (muntlig og/eller skriftlig) med utreder skal gjennomføres på samisk. Ved norskspråklig utreder, må det avklares gjennom aktiv medvirkning med berørte reinbeitedistrikt, om det er behov for samisk oversettelse, behov for tolk eller om dette f.eks. kan løses ved at ekstern kompetanseperson med praktisk reindriftsfaglig erfaring som behersker både samisk og norsk deltar i utredningsarbeidet.

2.3 Reindriftens rettigheter

Reindriftens rettigheter er vernet både i Grunnloven, gjennom folkerettslige konvensjoner og gjennom nasjonal lovgivning. Tiltak som berører samiske interesser må vurderes opp mot statens forpliktelser overfor samene som urfolk, herunder Grunnloven § 108, FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27, den europeiske menneskerettskonvensjonen protokoll 1 artikkel 1, ILO-konvensjonen nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, er sentrale. Norsk lovgivning (Reindriftsloven, Sameloven og Plan- og bygningsloven) og konsultasjonsordningen skal sikre samiske interesser, og anerkjenner reindriftas kulturelle betydning og historiske bruk av landområder.

2.3.1 Kostnadsdekning og kompensasjon for reinbeitedistriktet

For å sikre at reindriften skal ha mulighet til aktiv medvirkning i utarbeidelse av konsekvensutredningen, må de få dekket kostnader og kompensasjon til møtetid, befaringer, reise og tid til forberedelse og kvalitetssikring av beskrivelser og vurderinger (gjennomgang av alle relevante dokumenter) gjennom hele utredningsarbeidet. Denne kompensasjonen/kostnadsdekningen kan brukes til «frikjøp» av tid hos deltakerne i reindriften, slik at de kan bidra aktivt i utredningsprosessen. Det bør under det første møtet mellom tiltakshaver utreder og reindriften avklares hvor mange personer fra reindriften som vil bli aktivt involvert i utredningsarbeidet. Dette vil gi grunnlag for å angi ressursbehovet (kostnadsoverslag) for å sikre reinbeitedistriktets medvirkning i utredningsarbeidet. For å sikre forutsigbarhet, anbefales det å bruke statens satser for møtegodtgjørelse og til dekning av reisekostnader.

2.3.2 Krav til aktiv medvirkning av reindriften i utredningsprosessen

For å sikre reelle muligheter for aktiv medvirkning og at reindriften tradisjonelle kunnskaper blir inkludert i utredningsarbeidet **skal** reinbeitedistriktet involveres gjennom aktiv medvirkning i alle fasene av konsekvensutredningen, inkludert praktisk reindriftsfaglig kvalitetssikring av beskrivelser og vurderinger i utredningen (Tabell 2). Medvirkningen skal beskrives i en forpliktende avtale/mandat mellom utreder og reinbeitedistriktet som utarbeides under det første møtet mellom utreder og reindriften. **Det skal legges inn tilstrekkelig tid slik at reindriften**

har mulighet til å delta. I perioder med arbeidstopper i reindrifta bør møter unngås. I tillegg må eventuelle tidsfrister være ekstra lange.

Tabell 2. Reindrifta skal sikres aktiv medvirkning i alle fasene av konsekvensutredningen.

Arbeidet med konsekvensutredningen
Utarbeidelse av prosessavtale ¹ for utredningsarbeidet
Befaring av utredningsområdet med justering av influensområdets avgrensning
Innhenting og vurdering av: • Informasjon om samlet belastning og driftsforholdene • Beskrivelse av områdebruk og driftsforhold Verdisetting, påvirkning og mulige skadereduserende tiltak Fastsetting av samlet konsekvens og prioritering av alternativer
Endelig fastsettelse av influensområdet
Kvalitetssikring av: • Vurdering av samlet belastning • Beskrivelse av områdebruk og driftsforhold • Verdisetting og vurdering av påvirkning • Forslag til skadereduserende tiltak • Samlet konsekvens for reindrifta og prioriteringer av alternativer
Forslag til forpliktende oppfølgingsprogram
Saksbehandling av konsekvensutredningen
Avklare endringer i tiltaket med reindrifta før vedtak
Etter utredningen
Gjennomføre skadereduserende tiltak
Gjennomføre oppfølgingsprogram og innarbeide nødvendige justeringer

1) Med prosessavtale menes forpliktende avtale der reindriftas aktive medvirkning skal beskrives.

For å sikre en omforent forståelse av hvordan reindrifta skal involveres i utredningsarbeidet skal det under oppstartmøtet mellom utreder og aktuelle representanter for berørte rettighetshavere fra reindrifta utarbeides en forpliktende avtale (prosessavtale) der involvering av reindrifta i utredningsprosessen skal beskrives. I følgende punktliste foreligger forslag til framgangsmåte og innhold i en slik prosessavtale:

Før og under utredningsfasen:

- Faste kontaktpersoner, (f.eks. to fra reinbeitedistriktet) skal i utgangspunktet være ansvarlige for kommunikasjon gjennom hele prosjektperioden.
- Oppdatert kontaktinformasjon skal inkluderes i oppfølgingsplanen og gjennomgås, for å unngå forsinkelser eller misforståelser.

- Fastsette tidspunkter (omtrentlige) for når møter skal gjennomføres (møteplan med tema for det enkelte møtet), avklare hvilke tider på året reindriften har kritiske arbeidstopper der slike møter skal unngås. For ikke å påføre reinbeitedistriktet unødige merarbeid/møtetid, nedjusteres behovet for oppfølging og kommunikasjon dersom det er enighet om dette.
- Plan for når reindriften skal motta tekst som skal inngå i utredningen for gjennomgang og kvalitetssikring. I denne planen avtales hvor lang tid reindriften trenger på slike gjennomganger. I perioder med arbeidstopper må reindriften få utvidet tid til slik gjennomgang.
- All oppfølgingsaktivitet dokumenteres skriftlig.

I anleggsfasen:

- Gjennomføre innledende oppfølgingssamtale kort tid etter igangsetting av anleggsfase der faste kontaktpersoner utpekes. Disse personene skal i utgangspunktet være ansvarlige for kommunikasjon gjennom hele anleggsfasen. Oppdatert kontaktinformasjon skal inkluderes i oppfølgingsplanen og gjennomgås, for å unngå forsinkelser eller misforståelser.
- Den innledende samtalen bør fokusere på eventuelle oppståtte utfordringer eller tiltak som raskt viser seg at de fungerer dårlig (er ineffektive).
- I utgangspunktet bør det gjennomføres regelmessige oppfølgingssamtaler med reinbeitedistriktet. Ved behov skal det gjennomføres fysisk befaring.
- For å sikre rask respons ved behov, bør oppfølgingsplanen ha en beslutningsprosess for akutt oppfølging, der tiltakshaver må reagere innen f.eks. en arbeidsuke.
- Ved innspill fra reinbeitedistriktet som gjelder innholdet i oppfølgingsplanen, forpliktes tiltakshaver til dialog om justering av de foreslåtte tiltakene i planen.
- Tiltakshaver forplikter seg til justering av tiltak som viser seg å være ineffektive, så langt det lar seg gjøre innenfor prosjektets rammer.

I driftsfasen:

- I starten av driftsfasen gjennomføres en ny oppfølgingssamtale som følger samme mal som i anleggsfasen (inkl. kontaktpersoner og kontaktopplysninger). Her kan både frekvens og behov for videre fysiske møter justeres etter behov, men det skal være fastsatt regelmessige møter. Dette for å sikre at reindriften får direkte kontakt med tiltakshaver uten å måtte bruke ressurser på å etablere slik kontakt.
- Oppfølgingsplanen bør være fleksibel nok til å håndtere utfordringer som oppstår etter at driften har startet.

Etter-evaluering:

Hele oppfølgingsplanen, samt skadereduserende tiltak bør evalueres. Dette gir mulighet til å justere oppfølgingsplanen og tiltakene med erfaringene som oppstår i løpet av prosjektet.

I begrepet «kvalitetssikring» inngår det at reindriften skal få tilstrekkelig tid til å gjennomgå og vurdere innholdet i de ulike beskrivelsene og vurderingene. For å sikre at eventuelle innspill og korrigeringer fra reindriften blir forstått av utreder, anbefales fysiske møter med utreder der prinsippene for aktiv medvirkning skal følges.

Dersom det er uenighet mellom reindriften og utreder ang. f.eks. verdifastsetting, samlet belastning, påvirkning eller effekt av skadereduserende tiltak, skal reindriften syns framkomme, selv om utreder kan legge til grunn eget faglige syn i sine vurderinger (se kap. 0). Det er krav til begrunnelse ved uenighet.

Dersom det er nødvendig/velges å avvike fra ett eller flere av kravene til involvering (Tabell 2) skal dette begrunnes. Eksempler på slike avvik kan være:

- At reindrifta mener det ikke er nødvendig å følge opp samtlige krav fordi f.eks.:
 - Det planlagte tiltaket ligger i et område som ikke har verdi for distriktet
 - Påvirkning fra tiltaket vil være ubetydelig
 - Utreder kjenner reinbeitedistriktet og utredningsområdet svært godt
- At reindrifta ikke ønsker å medvirke til konsekvensutredningen på grunn av manglende tillit til utreder/prosessene.

2.3.3 Vurdere behov for kvalitetssikring av annen utreder/konsulent

I større/komplekse utredninger anbefales det allerede i tidlig fase å avklare behov for å kvalitetssikre utredningen av en annen «ekstern» utreder/konsulentfirma. Kvalitetssikring fra annen utreder kan også bidra til å løse uenighet mellom reindrifta og tiltakshaver om hvilken utreder som skal brukes i utredningen. Det er naturlig at tiltakshaver betaler for denne ekstra kvalitetssikringen. En slik ordning gir reindrifta en ekstra mulighet til å få synliggjort sine vurderinger, uavhengig av om reindrifta har manglende tillit til utreder som opprinnelig gjennomfører utredningen.

Dersom utreder av ulike grunner ikke får innhentet tradisjonell kunnskap fra reindrifta (oppnår ikke kontakt, distriktet har ikke tillit til utreder, e.l.), kan en ekstern kvalitetssikring bidra til å sikre et forsvarlig kunnskapsgrunnlag for utredningen. Den som skal gjøre den eksterne kvalitetssikringen bør da ha praktisk reindriftsfaglig kunnskap (aktiv reindriftsutøver, e.l.), som er relevant for det aktuelle området. Den som skal gjøre den eksterne kvalitetssikringen kan med fordel involveres fra starten av utredningsarbeidet, for å sikre at relevante innspill blir lagt til grunn så tidlig som mulig. Denne løsningen må være siste utvei, dersom utreder har gjort det som kan forventes for å oppnå dialog med de aktuelle rettighetshaverne.

2.3.4 Innhenting og bruk av reinbeitedistriktets tradisjonelle kunnskaper

Tradisjonell kunnskap (TK) skal vektlegges/prioriteres og anerkjennes i like stor grad som forskningsbasert kunnskap. Manglende anerkjennelse kan få store konsekvenser for reineiere, tiltakshavere og beslutningstakere ved manglende kunnskapsinnhenting, samt forståelse av den. I naturmangfoldloven § 8 og veiledere er tradisjonell kunnskap likestilt med annen forskningsbasert kunnskap når det gjelder beslutnings- og utredningsprosesser.

Tradisjonell kunnskap er som regel ikke skriftlig tilgjengelig og må innhentes muntlig. Den kunnskapen som er skriftlig (distriktsplaner o.l.), må verifiseres av distriktet da den tradisjonelle kunnskapen (reinens adferd, daglig drift, hvordan håndteres de i det spesifikke landskapet, hvordan påvirkes reinen i området av ulike vær- og klimaforhold, rovdyr, arealinngrep) er dynamisk og reindrifta er stadig i endring, spesielt med klimautfordringer mv.

Tradisjonell kunnskap

Tradisjonell kunnskap består av forståelsen, erfaringen og de praksiser som over tid er utviklet innenfor en bestemt gruppe eller samfunn. Det kan inkludere kunnskap om utmarksressurser, landskap, språk, ritualer mv. Kunnskapen overføres ofte muntlig og praktisk mellom generasjoner og må ses i kontekst knyttet til den spesifikke kulturen /samfunnet. Menneskelig erfaring og arv spiller en betydelig rolle for bevaring av kultur og tradisjoner, samt videreutvikling av disse. For reindrifta er tradisjonell kunnskap et levende kunnskapssystem, den daglige drifta utvikler kontinuerlig kunnskap som er formidlet gjennom flere generasjoner. Tradisjonell kunnskap er

kunnskap som har stor betydning for reindrifta i den aktuelle siida/distrikt og som av den grunn overføres fra generasjon til generasjon.

Metodiske krav for innhenting av tradisjonell kunnskap

Utreder må forholde seg til følgende metodiske krav ved innhenting av tradisjonskunnskap:

- Kunnskapen skal innhentes direkte fra reinbeitedistriktet (ikke via f.eks. tiltakshaver)
- Det skal gis rom for tilstrekkelig tidsbruk for å kunne ivareta TK gjennom for eksempel møter og befaringer, for på best mulig måte å motta og forstå kunnskapen allerede ved innledende fase, men også gjennom hele utredningsprosessen
- Kunnskapsinnhenting skal i tillegg til samtaler med reinbeitedistriktet også gjøres gjennom skriftlig materiale der det er tilgjengelig
- Anvend gjerne metoder fra samfunnsvitenskapen (urfolksmetodikk, intervju, participatory mapping/samskaping, osv.). Dette forutsetter kulturforståelse, inkludert innsikt i eget begrensede kunnskapsgrunnlag hos utreder. Det innebærer å prøve å unngå å se på kunnskapen gjennom sitt eget definerende perspektiv.
- Allerede under oppstartsmøtet med reinbeitedistriktet bør det avklares og beskrives om reinbeitedistriktet har/står i svært mange tiltaksprosesser (eller eksisterende/pågående arealinngrep) som kan gjøre det krevende for reindriften å delta i prosesser og som gjør det nødvendig å sette av mer tid til medvirkning.

I Innspill til forvaltningsplan for rovvilt i region 8 -om implementering av tradisjonell kunnskap (Statsforvalteren 2023) sies følgende: “Man kan ikke løsrive tradisjonskunnskapen fra kunnskapsbærerne uten å risikere feil tolking og anvendelse. Siden tradisjonskunnskapen utvikles til det som er mest formålstjenlig i et gitt miljø med gitte forutsetninger, hovedsakelig utvikles og overføres gjennom praktisk arbeid og i liten grad er innsamlet, er man avhengig av jevn og tillitspreget dialog og samarbeid med kunnskapsbærerne. Arenaer og ressurser til kunnskapsutveksling og systemer for medvirkning i den daglige forvaltninga vil derfor være et viktig moment i implementeringsarbeidet. For å forebygge feil bruk av innsamlet tradisjonell kunnskap, ser vi også behov for etablering av et eget organ som forvalter og organiserer arbeidet.”

Anerkjennelse: «man må kjenne fortiden for å forstå nåtiden». Dette er et uttrykk som gjenspeiler nødvendigheten av historisk forståelse, spesielt i konteksten av samisk kultur og reindrift.

2.4 Rammer for utredningen

2.4.1 Beskriv tiltaket og eventuelle tiltaksalternativ

Beskriv planforslaget/tiltaket. Beskriv hvilke alternativer som skal utredes. Vis planområdet og ulike alternativer av tiltaket i kart.

Beskrivelsen bør være kortfattet og beregnet på lesere uten teknisk kompetanse. Planområdet og eventuelle illustrasjoner av tiltaket bør vises i kart og eventuelt med 3D-illustrasjoner/synlighetskart. Synlighetskart av f.eks. kraftlinjer, fra reinens øyehøyde, kan være nyttig hjelpemiddel i utredningsarbeidet. Dersom tiltaksområdet ikke vises i detaljerte kart, bør

dette begrunnes. Dersom andre fagtemaer blir utredet i prosjektet, bør beskrivelsen av planforslaget og tiltakene som planlegges være likt for alle fagtemaer.

Kravet om å beskrive relevante og realistiske alternativer går frem av KU-forskriften § 19. I noen tilfeller finnes det bare ett tiltaksalternativ som skal utredes. Det er likevel viktig å beskrive hvilke alternativer som tidligere har vært vurdert og hvilke alternativer som eventuelt er forkastet i en tidligere fase (eller siliingsprosess). Dette er viktig for å synliggjøre hvilke valg som har vært gjort tidligere og om eller hvordan det er gjort tiltak for å unngå eller begrense skadevirkninger på miljø og samfunn (jf. tiltakshierarkiet som beskrevet i kapittel o). Tilpasninger som er gjort av hensyn til reindrift i tidlige faser bør beskrives.

Vurderinger av tiltaksalternativer skal være beskrevet i planprogrammet eller i melding med utredningsprogram. For planer og tiltak uten plan- eller utredningsprogram må alternativene defineres før utredningene starter.

2.4.2 Avgrens referansesituasjonen (nullalternativet)

Beskriv referansesituasjonen. Beskriv hvilke vedtatte utbyggingsplaner eller tiltak som er lagt til grunn i referansesituasjonen. Begrunn eventuelt hvorfor vedtatte planer eller tiltak ikke er inkludert i referansesituasjonen.

Konsekvensutredninger skal beskrive den nåværende miljøtilstanden og hvordan miljøet antas å utvikle seg, hvis planen eller tiltaket ikke gjennomføres (KU-forskriften § 20). For reindrifta betyr dette beskrivelse av områdebruk og driftsforhold, inkludert samlet belastning for hele reinbeitedistriktet. Beskrivelsen skal bygge på tilgjengelig informasjon. Dette blir omtalt som nullalternativet og utgjør referansesituasjonen for utredningen. Det er viktig å definere nullalternativet for å ha et sammenligningsgrunnlag for konsekvensutredningen. Konsekvensene av en plan eller et tiltak skal måles opp mot nullalternativet.

Nullalternativet skal være definert i planprogram eller melding med utredningsprogram. For planlagte tiltak uten planprogram, kan referat fra oppstartsmøte med ansvarlig myndighet brukes for å innhente informasjon om nullalternativ. For tiltak uten melding med utredningsprogram skal nullalternativet være definert av tiltakshaver.

Avgrensningen av nullalternativet bør ta utgangspunkt i dagens driftsforhold for reindrifta og vurdere hvordan driftsforholdene antas å utvikle seg frem i tid, dersom tiltaket ikke gjennomføres. Ta høyde for eventuell påvirkning fra andre vedtatte planer eller tiltak. Dette kan også være (skadereduserende) tiltak som er igangsatt/planlagt som forbedrende tiltak for miljø, reindrift eller andre samfunnsinteresser.

2.4.3 Avgrens influensområdet for reindrift

Gjennom aktiv medvirkning fra reindrifta, beskriv og begrunn avgrensningen av influensområdet. Vis influensområdet i kart. Husk at samlet belastning skal vurderes for hele distriktet.

Influensområdet er området hvor midlertidige eller permanente virkninger er ventet å oppstå for reindrifta, som følge av det planlagte tiltaket. Influensområdet definerer den ytre geografiske avgrensningen av utredningsområdet for konsekvensutredningen. Influensområdet skal bestå av områder med:

- **Direkte og indirekte påvirkning:** Sonen rundt plan- og/eller tiltaksområdet hvor man kan forvente at det konkrete tiltaket (inkludert støy, lys, bevegelse, menneskelig aktivitet, mv.) vil påvirke reinens arealbruk, funksjoner for flytting/samling, mm. Forventede unnvikelsessoner, som er området reinen forventes å reduseres bruken av, som følge av det planlagte tiltaket skal inngå i influensområdet.
- **Følge-effekter:** Områder som reinen kan komme til å øke bruken av på grunn av forventet unnvikelse fra det planlagte tiltaket skal inngå i influensområdet. Dersom tiltaket kan føre til at reinen trekker over til beiteområder tilhørende andre siidaer, reinbeitedistrikter eller samebyer, skal også disse arealene inkluderes i influensområdet.

Reindrifta må sikres aktiv medvirkning i avgrensingen av influensområdet. Avgrensningen bør diskuteres med reindrifta så tidlig som mulig i prosessen, for å sikre at samtlige rettighetshavere blir involvert tidligst mulig i utredningsarbeidet og at lokal og tradisjonell reindriftsfaglig kunnskap inngår som en del av vurderingsgrunnlaget.

Influensområdet skal være beskrevet i planprogrammet eller i melding med utredningsprogram. For planer og tiltak uten plan- eller utredningsprogram, må influensområdet defineres før utredningene starter. Utreder skal ved oppstart av, og fortløpende underveis i konsekvensutredningen evaluere at influensområdet er riktig avgrenset. Dette skal gjøres i tett samarbeid med berørt reinbeitedistrikt (kap. o). Dersom justeringer er nødvendig, skal avgrensningen oppdateres. Avvik fra plan- og/eller utredningsprogram skal begrunnes.

Følgende områder skal inngå ved avgrensning av influensområdet for reindrift:

- Områder med arealinngrep eller annen direkte påvirkning fra det planlagte tiltaket
- Områder hvor tiltaket/aktivitet vil være synlig fra omgivelsene (både nær- og fjernvirkning skal vurderes)
- Områder som kan få økt aktivitet og ferdsel (f.eks. nærområder til nye hyttefelt eller friluftsområder rundt adkomstveier til nye/oppgraderte kraftverk)
- Områder som kan bli utsatt for forurensning, støv, skyggekast fra roterende vindkraftverk, lys og/eller støy, med konsekvenser for reindrifta
- Områder hvor naturgrunnlaget for reindrift kan få endrede vekst- eller livsbetingelser (f.eks. endret vanntilførsel til myr eller endrede vekstforhold i kraftledningsgater som endrer vegetasjonssammensetningen, endret mikroklima pga. oppdemming som fører til at iskrystaller blir dannet i vegetasjonen, endrede vekstbetingelser for hengslav på trær eller områder det er vanskelig å restaurere etter endt anleggsarbeid, økt vann- og vinderosjon pga. fjerning av høyere vegetasjon, osv.)
- Hele landskapsområder som inngår i et naturlig avgrenset reindriftsområde (basert på topografi, driftsmønster)
- Hele den sammenhengende traséen for en flytt-/trekklei (hele flyttesystemet med oppsamlingsområder, natt-/hvileområder)
- Områder som kan få økt/redusert beitetrykk pga. trekk-/flyttleier blir påvirket av det planlagte tiltaket
- Potensielle barriereeffekter (for trekk- eller flyttleier) som fører til at områder ikke vil bli benyttet av reinen
- Områder som får forskjøvet beitebruk som følge av unnvikelse fra det planlagte tiltaket (både vurderinger av omfang på beitetrykk og beiteperiode).

For å visualisere influensområdet skal det utarbeides kart som viser utstrekning. Kartet kan vise områder med direkte/indirekte påvirkning og eventuelle følge-effekter, herunder de som også kan påvirke nabosiida, -distrikt(et/ene) og -samebyen(e).

2.4.4. Avgrens mot andre fagtema

Beskriv hvilke andre fagområder som blir utredet i prosjektet. Beskriv avgrensning mot andre fagområder.

Innholdet i fagtema reindrift kan ligge tett på andre utredningstema og det er viktig å avgrense vurderingen mot fagtemaene:

- Annen samisk kultur- og næringsutøvelse
- Samiske kulturminner og kulturmiljø (mange kulturminner er fortsatt ikke dokumentert)

2.4.5 Oppsummer føringer og planer

Gjør rede for internasjonale, nasjonale, regionale eller lokaler føringer eller planer som er relevant for konsekvensutredningen for reindrift.

Dette er føringer eller planer som ikke er omfattet av verditabellen (kap. 2.9.2), men som det likevel er relevante å kjenne til for ansvarlig myndighet. Aktuelle føringer eller planer kan være:

- Reindriftsloven / reindriftsretten
- Sameloven
- Grunnloven § 108
- Folkeretten (FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 27, den europeiske menneskerettskonvensjonen protokoll 1 artikkel 1, ILO 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater)
- Naturmangfoldloven
- Grenseoverskridende reindrift (grensereinbeite-loven)
- Regionale/interkommunale planer
- Kommunale planer

Utredning må sørge for at konsekvensutredningen vurderer de planlagte tiltakene i lys av lovverk som er relevant for myndighetenes vedtak.

2.4.6 Vurder videre saksgang etter annet lovverk

Vurder om det planlagte tiltaket kan gi grunnlag for behandling etter andre regelverk.

De mest relevante regelverkene for tiltak som kan berøre reindrift er:

- Søknad om omlegging av flyttlei etter reindriftsloven § 22
- Konsultasjonsplikt etter samelovens kap. 4 (samtykke til inngrep i reindriftsretten)
- Reindriftsloven: Søknad om reindriftsanlegg, reingjerde, gjeterhytte e.l. (§ 24)
- Eventuell søknad om ekspropriasjon

2.5 Kunnskapsgrunnlaget

2.5.1 Innhent kunnskap

Verdifastsettelse og vurderinger av påvirkning på reindrifta er i utredningen avhengig av at det er innhentet tilstrekkelig relevant informasjon som beskriver områdebruk og driftsforhold gjennom ny kunnskapsinnhenting og oppdatering av eksisterende kunnskap. Berørte reinbeitedistrikts (både reineiere og andre med

praktisk reindriftnemessig erfaring) tradisjonelle kunnskap skal inngå i kunnskapsgrunnlaget.

Krav i plan- og utredningsprogram

Sørg for at kunnskapsinnhenting dekker hele influensområdet (samtlige rettighetshavere innen reindrift) som er fastsatt i plan- og/eller utredningsprogrammet med eventuelle justeringer av dette området i enighet med reindriften.

Bruk av eksisterende skriftlig informasjon

Dersom følgende skriftlige informasjon er tilgjengelig, skal denne brukes som del av kunnskapsgrunnlaget (listen er ikke uttømmende):

- Reindriften arealbrukskart (www.kilden.nibio.no)
- Distriktsplan (www.kilden.nibio.no)
- Andre konsekvensutredninger fra området, inkludert større utredninger knyttet til norsk-svensk reinbeitekonvensjon, utredning av distriktsinndelinger, rapporter som belyser fornuksningsprosess eller andre aspekter ved samisk kultur og historie som er relevant for å forstå nåtiden, mv.
- Publikasjoner (forskningsarbeider, rapporter, artikler, populærvitenskapelige publikasjoner o.l.) med informasjon om virkning av sammenlignbare (relevante) inngrep og forstyrrelser på reinens adferd
- Domsavgisler og andre juridiske dokumenter/forvaltningsvedtak som avklarer rettighetsforhold, tolkning av relevant regelverk, tolkninger om bruk og påvirkning knyttet til ulike deler av reindriften
- Eksisterende beskrivelse av samlet belastning for distriktet

Innhenting av ny kunnskap

Kunnskapsinnhenting og befarung av utredningsområdet skal gjennomføres med aktiv medvirkning med reindriften, herunder eventuelle korrigeringer/oppdatering av informasjon i reindriften kartet og distriktsplan. Gjennomgang og beskrivelse av tradisjonell kunnskap (se kap. o) hos berørt reinbeitedistrikt og andre informanter som har relevant reindriften faglig kunnskap (lokalkunnskap) gjennom aktiv medvirkning og/eller kunnskap fra tilsvarende inngrep som er sammenlignbare med planlagte tiltak.

Gjennomgang og beskrivelse av samlet belastning for hele distriktet (dersom det er beskrevet fra før må denne gjennomgås og oppdateres).

Dersom det foreligger praktisk gjennomførbar metodikk for beitekartlegging, kan slik kartlegging være et hjelpemiddel til bruk i utredningsarbeidet.

2.5.2 Gjør rede for kunnskapsgrunnlaget

Beskriv innledningsvis i utredningen:

- Hvem som har utført kunnskapsinnhenting og vurderinger
- Hvilken fagkompetanse de har og hvilke metoder som er brukt
- Kilder som er benyttet til beskrivelsen av kunnskapsgrunnlaget
- Om det har vært gjennomført feltbefarung, hvem som deltok og hvilke områder som er undersøkt (omfang, tidspunkt for og deltagelse på befarung)
- Omfanget av aktiv medvirkning fra reindriften både i beskrivelser, vurderinger og kvalitetssikring. Denne beskrivelsen bør inneholde dato for møter (fysiske/elektroniske

møter) og befaringer og hvem som deltok fra reindriftsnæringen (suppleres med telefon- og e-postlogg)

- Legg gjerne ved kommunikasjonslogg med reinbeitedistriktet, inkl. referat fra møter man har hatt med reinbeitedistriktet, tidspunkt for oversendelse av tekster/dokumenter som skulle kvalitetssikres, og hvilke frister som ble gitt for tilbakemelding på disse. Kommunikasjonsloggen er særlig viktig dersom det er eller senere kan oppstå uenighet mellom utreder og reindrifta

2.5.3 Beskriv kvalitetssikringen av kunnskapsgrunnlaget

For å sikre et godt kunnskapsgrunnlag, og at dette er tilpasset lokale forhold, skal beskrivelser av områdebruk og driftsforhold i utredningsområdet, vurdering av samlet belastning, verdivurdering og påvirkning samt forslag på skadereduserende tiltak være gjennomgått (kvalitetssikret) av reindrifta. Reindrifta må få tilstrekkelig tid til å gjennomføre slik kvalitetssikring før det skal gis tilbakemelding til utreder, særlig i perioder med arbeidstopper i distriktet er det viktig at det settes av tilstrekkelig med tid.

Dersom reindrifta ønsker ekstern hjelp til denne kvalitetssikringen anbefales bruk av en ekstern «kvalitetssikrer» med praktisk reindriftskompetanse. Slik ekstern kvalitetssikrer kan også benyttes dersom reindrifta uttrykker usikkerhet om utreders reindriftsfaglige kompetanse om det aktuelle området/manglende tillit til utreder/at språkforskjeller kan føre til manglende forståelse av distriktets beskrivelser av kunnskapsgrunnlaget. Dette anbefales også dersom distriktet ikke ønsker å ha kontakt med utreder (se kap. 2.3.3).

Beskriv uenighet mellom utreder og reindrifta. Dersom de er uenige om kunnskapsgrunnlag, verdivurdering, vurdering av påvirkning, forslag til skadereduserende tiltak og konklusjoner skal dette beskrives slik at vedtaksmyndigheten(e) skal være klar over reindriftas vurderinger, også dersom disse har hatt intern uenighet. Utreder skal synliggjøre og beskrive eventuelle uenigheter i verdifastsettelse og vurdering av påvirkning ved at både reindrifta og utreders vurderinger tas inn i konsekvensvifta for fastsettelse av konsekvensgrad (kap. 2.11).

2.5.4 Vurder usikkerhet ved kunnskapsgrunnlaget

Gjennom aktiv medvirkning med reindrifta gjennomgås eksisterende tilgjengelig kunnskap for å avdekke eventuelle mangler i kunnskapsgrunnlaget. Dette kan være f.eks. endringer i driften etter at siste distriktsplan ble skrevet og/eller at det er lenge siden arealbrukskartene ble oppdaterte.

2.6 Eksisterende kunnskap om virkninger av inngrep og forstyrrelser for reindrift

I utredningen skal det gis en status over kunnskap om virkninger av inngrep og forstyrrelser på reinsdyr (jfr. KU-forskriften § 17: «Konsekvensutredningen skal ta utgangspunkt i relevant og

Faktaboks: I en rapport oppsummerte NRLs arealtjeneste det de anså som systematiske mangler i og omkring systemene for reindriftas arealsaker. Med hensyn til *kunnskapsgrunnlaget* pekte de bl.a. på at:

«KU er ofte mangelfull både metodisk og innholdsmessig om effekter for rein, landskap og reindriftsutøvere. Utredningsmodell fokuserer på effektene lokalt og isolert kun på utbyggingstiltaket, ikke regionalt og heller ikke kumulativt sammen med tidligere, pågående og øvrige planlagte arealinngrep og forstyrrelser i området» (NRL 2023:4-5).

tilgjengelig informasjon»). Det er helt sentralt at virkningene av inngrep og forstyrrelser fra det aktuelle tiltaket på reinsdyrene må sees i en helhetlig sammenheng over hele influensområdet.

2.6.1 Forskningskunnskap

Det skal gis en oversikt over eksisterende kunnskap om virkninger og forstyrrelser fra inngrep på reinsens arealbruk. **Det bør skilles mellom forskning gjort «utenfra», eller i samarbeid med reindrifta.** Særlig kunnskap fra forskningsarbeider (eller litteraturgjennomganger/review-artikler) som har overføringsverdi til det planlagte tiltaket (samme type tiltak) er viktige og bør refereres. Utreidere må forutsettes å vurdere om det foreligger forskningsbasert kunnskap som er representativ eller kan sammenlignes med tiltaket som skal utredes. Den relevante generelle og spesielle kunnskapen en utredning legger til grunn, bør oppsummeres i et kortfattet kapittel eller vedlegg.

2.6.2 Tradisjonell kunnskap

Dersom det foreligger, skal det gis en oversikt over litteratur (eller litteraturgjennomganger) som beskriver reindrifas erfaringer med allerede eksisterende tiltak som har overføringsverdi til planlagte tiltak. Dersom slik informasjon ikke er tilgjengelig, bør det vurderes å ta direkte kontakt med andre reinbeitedistrikt som har praktisk erfaring fra tilsvarende eksisterende tiltak.

Faktaboks: Skriftliggjort tradisjonell kunnskap er begrenset, spredt og lite tilgjengelig.

Det mangler systematiske sammenstillinger av reindrifas egne erfaringer og kunnskap om effekter av de fleste typer større naturinngrep (nye veier, vindkraft, vannkraft, gruver, kraftledninger, solkraft) og/eller tiltak som kan skape forstyrrelser (hyttefelt, mye besøkte turisthytter, organisert sledehundekjøring) og påvirke reinsens arealbruk. Et viktig unntak er Peer og Ol-Johan Gaup sine intervjuer av andre reindriftssamers erfaringer med vindkraft som Christian Nellesmann organiserte som en del av sitt utredningsarbeid om vindkraftutbygging for Sør-Fosen sije (rapporten fra Gaup & Gaup ble publisert som vedlegg i utredningen: *Utbygging av vindkraft i Fosen-Njaarke/Fosenreinbeitedistrikt: Konsekvenser for reindriften i Sørgruppen* som kom i 2017).

Historisk sett har vitenskap og tradisjonskunnskap vært definert som atskilte parallelle kunnskapssystemer, og det er fortsatt tilfellet i stor grad. Naturmangfoldloven (2009) krever at offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet ikke bare skal bygge på vitenskap, men også «*legge vekt på kunnskap ... basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk*» (§8, 2.ledd), dvs. tradisjonell samisk kunnskap. Denne bestemmelsen tilsvarer i det vesentlige CBD^[1]s artikkel 8^[2] (NIM 2021). Denne type integrasjon forutsetter imidlertid at man anerkjenner kunnskapen fra det andre kunnskapssystemet. De fleste forskere og utredere innen feltet anerkjenner reindriftssamisk tradisjonskunnskap som viktig, men for de som ikke er vokst opp med denne kunnskapen, er det en utfordring at det som er skriftliggjort er både begrenset, spredt og lite tilgjengelig. Manglende kompetanse i samisk språk er også en begrensning for de fleste. Debattboka «Samisk reindrift, norske myter» (Benjaminsen, Eira og Sara, red. 2016) presenterer reindriftssamisk tradisjonskunnskap som alternativ til offisielle norske framstillinger.

^[1] The Convention on Biological Diversity, vedtatt 1992, ratifisert av Norge 1993, trådt i kraft 1993.

^[2] Se spesielt CBD artikkel 8: (j) “Subject to its national legislation, respect, preserve and maintain knowledge, innovations and practices of indigenous and local communities embodying traditional lifestyles relevant for the conservation and sustainable use of biological diversity and promote their wider application with the approval and involvement of the holders of such knowledge, innovations and practices and encourage the equitable sharing of the benefits arising from the utilization of such knowledge, innovations and practices”

2.6.3 Samskapning av kunnskap

Samarbeid mellom utredere og erfarne reindriftsutøvere for å forstå og beskrive inngrepseffekter er et godt eksempel på samskapning av kunnskap. Gjennom aktiv medvirkning med berørte reinbeitedistrikt i arbeidet med å beskrive områdebruk og driftsforhold, verdifastsettelse, vurdering av påvirkning og vurdering av skadereduserende tiltak, vil konsekvensutredningen bli utarbeidet etter prinsippene om samskapning av kunnskap.

Faktaboks: Det nye idealet for KU bør være samskapning av kunnskap.

Konsekvensutredninger, og kanskje særlig i forhold til reindrift, er komplekse og forutsetter både bredde og dybde i kunnskapen som skal legges til grunn. Vitenskap og tradisjonskunnskap kan samvirke gjennom kunnskapsintegrasjon der det ene systemet tar opp elementer av det andre eller som organiserte prosesser med *samskapning av kunnskap* (Turunen m.fl. 2020, Tengö 2017). Målet er å utvikle felles kunnskap på tvers av ulikhetene. «Ved å kombinere vitenskapelig og tradisjonell kunnskap verdsetter vi betydningen av og relevansen av reindriftsutøvernes kunnskap. Slik utfordrer vi vitenskapens privilegerte rolle i beslutningsprosessen» (vår oversettelse, Hovelsrud m.fl. 2021:119). Det er også et kjennetegn at begge typer kunnskapsbærere tar del i alle ledd av prosessen (Berkes 2009). Ambisjonene med hensyn til hvor omfattende samarbeidet trenger å være må selvsagt tilpasses størrelsen på tiltaket/prosjektet, men grunnpremisset må være at de lokale reineierne og reinbeitedistriktets tradisjonelle kunnskaper legges til grunn for hele utredningsarbeidet. Viktige forutsetninger for at samskapning skal lykkes er kulturforståelse og kunnskap om majoritet-minoritet (og de mekanismer som slår inn i samspill mellom disse). Inger Marie Gaup Eira m.fl. (2018) har også diskutert viktigheten av å integrere tradisjonell kunnskap med vitenskapelig forskning.

Kunnskapsintegrasjon kan gå begge veier. Når reindriftssamer plukker opp ny kunnskap om tekniske nyvinninger som GPS og droner, innlemmer de denne kunnskapen med sine tradisjonelle måter å håndtere sine driftsutfordringer. Når forskere bruker samisk snø terminologi til å analysere snø og reindriftas vinterutfordringer (Riseth m.fl. 2011, Eira 2012), går integrasjonen den andre veien, og analysen vil være et bidrag til å øke den vitenskapelige forståelsen.

2.7 Beskriv og vurder samlet belastning i referansesituasjonen

Kravet om å vurdere samlet belastning for det enkelte reinbeitedistrikt ligger i KU-forskriften § 21 og naturmangfoldloven § 10. Dersom det tidligere er gjennomført en kartlegging/vurdering av samlet belastning for de(t) enkelte reinbeitedistrikt(et/ene), skal denne gjennomgås og oppdateres for å vurdere om nye/endrede påvirkningsfaktorer fører til endret samlet belastning for det enkelte distriktet.

Dersom det ikke foreligger eksisterende vurderinger av samlet belastning for berørt(e) reinbeitedistrikt, må samlet belastning for det enkelte distriktet gjennomgås og beskrives som del av konsekvensutredningen. For å sikre helhetlige vurderinger, skal denne gjennomgangen og vurderingen av samlet belastning gjennomføres før vurdering av verdi og påvirkning fra det planlagte tiltaket foretas (kap. 2.11 Vurder påvirkning).

Det anbefales at metodikken for vurdering av samlet belastning i dette kapittelet benyttes dersom det blir gjennomført egne kartlegginger av samlet belastning for reinbeitedistrikter, uavhengig av konkrete tiltaksplaner/konsekvensutredninger.

Først kartlegges inngrep, alle relevante påvirkningsfaktorer og driftstilpasninger som reinbeitedistriktet har måtte gjennomføre på grunn av disse faktorene (trinn 1). Dette gir grunnlag for vurdering av samlet belastningsnivå (trinn 2). I forbindelse med konsekvensanalysen av det planlagte tiltaket, fastsettes samlet belastningsnivå (trinn 3) forutsatt at tiltaket blir gjennomført (se kap. 2.11.5).

2.7.1 Trinn 1: Kartlegge inngrep og påvirkningsfaktorer i referansesituasjonen **Følgende temaer skal inkluderes i kartleggingen av samlet belastning. Listen er ikke uttømmende og utreder må vurdere om også andre inngreps- og påvirkningsfaktorer bør inkluderes.**

Fysiske inngrep

Fysiske inngrep som vindkraftverk, gruver, vannkraftverk, boliger, infrastruktur (vei, jernbane, kraftlinjer, mm), hytter, hyttefelt, næringsareal, osv. skal identifiseres og vises i kart. Eventuelle influenssoner tilknyttet de forskjellige inngrepene fastsettes gjennom aktiv medvirkning med reinbeitedistriktet og med bakgrunn i eksisterende forskning. Også influenssonene bør illustreres i kart. Det er særlig viktig å identifisere eventuelle inngrep der unnvikelse har medført eller kan medføre barriereeffekter eller forskyvelser i reinens arealbruk. Konsekvensen av slike effekter bør vises i kart og beskrives tekstlig. Husk å ta med eventuelle forstyrrelser knyttet til vedlikehold, tilsyn og drift av disse inngrepene. Mange reinbeitedistrikt opplever at uvarslet tilsyn/vedlikehold med f.eks. helikopterbruk kan føre til betydelige forstyrrelser på reinens arealbruk.

Kilder til informasjon:

- Reindriften (både skriftlig og muntlig informasjon; distriktsplan)
- Kommuneplaner med kart, godkjente reguleringsplaner og dispensasjoner
- www.kilden.no
- NVE atlas
- Nett- og kraftselskaper

Tap av rein til fredet rovvilt

Tap til fredet rovvilt kan utgjøre et betydelig bidrag til samlet belastning. Referansesituasjonen og endret belastning de siste årene beskrives gjennom å se på data over registrerte rovdyrforekomster, distriktets registrerte rovdyrtrap og samtaler med distriktet om hvordan rovdyrsituasjonen påvirker deres områdebruk. I tillegg vil distriktet sitte på kunnskap om rovdyrforekomster som ikke reflekteres i offentlige rovdyrdata som det er viktig å beskrive og vurdere. Påvirkningen beskrives hovedsakelig tekstlig, men kan vises i kart dersom det lar seg gjøre. Utvikling i rovdyrtrap over tid kan fremstilles i tabell/figurer.

Kilder til informasjon:

- Reindriften (både skriftlig og muntlig informasjon; distriktsplan)
- Ressursregnskaper for reindriftnæringen (Landbruksdirektoratet)
- www.rovbase.no

Landbruk

Nydyrking utgjør i mange tilfeller et arealbeslag av reinbeiteland. Dersom nydyrket areal ikke gjerdes inn, kan nydyrking også medføre store mengder ekstraarbeid ved at rein på innmark må drives tilbake til utmarka. Dersom viktige beitearealer har blitt oppdyrket, bør omfanget av nydyrking innenfor distriktets grenser de siste 10-årene beskrives. Spesifiser gjerne hvilke sesongbeiter som er oppdyrket. Dette temaet belyses gjennom samtaler med distriktet hvor man identifiserer konfliktområder, konfliktnivå og hvordan dette har påvirket reindriftas områdebruk og ressursbruk. Særlig er det viktig å kartlegge ressursbruken og hvorvidt perioder med rein på innmark kommer i kritiske perioder på året som under samling til slakting, sesongforflytning, osv. Konfliktområder kan gjerne vises i kart. Det er også tilgjengelig kart over innmarksarealer tatt ut av drift (www.kilden.no). Ressurs- og områdebruk beskrives tekstlig. Avklar om distriktet har særavtaler angående nydyrking og inngjerding (f.eks. at nydyrkede arealer ikke skal gjerdes inn og at reinen kan beite på disse arealene).

Avklar gjennom samtaler med distriktet om det forekommer kanaler og grøfter, gjerder (utmarksgjerder, ledegjerder, gjerder mellom beiteområder, strømgjerder, ikke vedlikeholdte gjerde, osv.) som reduserer framkommeligheten. Videre om det pågår utmarksbeiting, skogbruksaktivitet eller andre faktorer knyttet til landbruksaktivitet som bidrar til økt samlet belastning i distriktet.

Skogbruk kan påvirke både i form av at gammelskog med hengelav forsvinner som beiteressurs. Dette er kritisk for mange distrikter da skogen er en beiteressurs som er tilgjengelig når annet beite blir låst. Verdien av beiter i skog (gjelder både bar- og lauvtrær) blir veldig ofte oversett og tildels undervurdert både i forskning og utredninger. Tette plantefelt som vanskeliggjør driving og gjeting av rein, samt at hogstflater med tilhørende veier kan åpne opp områder slik at reinen trekker annerledes enn den gjorde før. Tette plantefelt kan ha barrierevirkning på reinens arealbruk, særlig om disse har erstattet naturskog/åpen gammelskog som har blitt flatehugget. Hogstavfall og dype kjørespor etter hogst kan også redusere framkommeligheten gjennom området.

Gjennom aktiv medvirkning fra distriktet identifiseres områder hvor de opplever utfordringer knyttet til de overnevnte temaene. Dette bør markeres i kart og påvirkning beskrives tekstlig.

Kilder til informasjon:

- Reindriftsutøvere
- Kommunale landbrukskontor, Statsforvalteren kan ha oversikt over henvendelser om rein på innmark/eventuelle pålegg
- Rettsdokumenter (lovdata)
- Naturbase (naturtyper): <https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/naturbase/>
- www.kilden.no (jord- og skogbruksdata, gammelskog)
- Allskogs skogdatabase (digitale skogbruksplan krever innlogging; www.allma.no) Flyfoto og satellittbilder (FINN har ofte historiske flyfoto over tid som kan vise utvikling i skogbrukslandskapet)

Klimaendringer

Gjennomfør samtaler med distriktet om hva slags endringer de har observert i klimaet og hvordan de vurderer at dette har, og vil komme til å påvirke driften (låste beiter om vinteren, sesongforflytninger, mindre tilgang til snøfonner om sommeren etc.). Det er viktig å huske på at klimaendringer også kan medføre positive endringer i enkelte distrikt (lengre barmarksesong,

mindre låste vinterbeiter i enkelte strøk, tilgang på «nye» vår-/vinterbeiter osv.). Beskrives hovedsakelig tekstlig, men eventuell endret områdebruk kan vises i kart om mulig.

Kilder til informasjon:

- Reindriftsutøverne (både skriftlig og muntlig informasjon; distriktsplan)
- Rapport fra arbeidsgruppe, Reindriftsforhandlingene 23/24, *Klimatilpasning i reindriften*
- Vedtak om beitekrise, med tilhørende befaringsnotater fra Statsforvalter og beredskapsutvalg
- Offisielle værdata over tid, klimaprognoser

Interne uenigheter om rettigheter til bruk av beiteområder

Beskriv uenigheten uten å ta stilling. Det bør vurderes om man bare skal fastslå at uenigheten er der uten å gå nærmere inn på hva den skyldes. Beskriv konsekvenser av disse utfordringene i forhold til praktisk reindrift (arealbruk, ekstra gjeterarbeid, (manglende) samarbeid o.l.

Kilder til informasjon:

- Reindriftsutøvere
- Samtaler med berørte og nabodistrikt (samebyer)
- Statsforvalteren kan ha dokumenter som bekrefter/forklarer situasjonen
- Rettsdokumenter (lovdata)

Ferdsel

Gjennom reindriftsåret har reinen varierende unnvikelsesrespons i forhold til menneskelig aktivitet i beiteområdene. Aller mest sårbar i forhold til slik aktivitet er simlene i og like etter kalvingen. Gjennom vinteren er reinen ofte i negativ energibalanse, og må få bruke tiden på næringssøk og beiting. Alle forstyrrelser som fører til at reinen avbryter beitingen og foretar flukt har negativ virkning på reinen, og særlig i perioder med vanskelige beiteforhold (delvis/helt låste beiter) kan forstyrrelser redusere reinens kondisjon og overlevelsesmulighet. Forstyrrelser til andre tider på året (i parringsperioden, på lufteplasser, i oppsamlingsområder, under beitetrekk, under flytting) kan/vil også bidra til å øke samlet belastning på reindriften. Derfor bør det under gjennomgangen av samlet belastning med berørte reinbeitedistrikt, kartlegges hvilke områder og i hvilke perioder på året slik ferdsel bidrar til forstyrrelser på reinens arealbruk.

Ferdsel kan være knyttet til mange forskjellige aktiviteter og inngrep, noen eksempler er:

- Jakt (små- og storviltjakt)
- Fiske
- Toppturer, «10 på topp», «perleturer» o.l.
- Dagsturer fra hyttefelt
- DNT hytter, organiserte turer, merkede stier mellom DNT hytter, nasjonale løypenett
- Verneområder («besøksstrategier», «innfallsporter»)
- Lokale turmål («postkasser»/gapahuker/grillplasser/rastebuer o.l.)
- Idrettsarenaer (skiløyper, alpinanlegg)
- Snøskuterløyper
- Sledeturer med hundespenn (individuelt/organisert kommersiell virksomhet)
- Nordlysturisme (individuelt/organisert kommersiell virksomhet)

Mye kan finnes i forskjellige databaser, men det er viktig med samtaler med reinbeitedistriktet for å få et inntrykk av ferdselens omfang, hvor, når og hvilken påvirkning på reinen de ser. Jakt kan få særlige konsekvenser dersom det foregår med løshund. Dette beskrives tekstlig og kan vises i kart.

Kilder til informasjon:

- Reindriftsutøvere (både skriftlig og muntlig informasjon; distriktsplan)
- www.inatur.no
- www.ut.no
- www.dnt.no
- www.fefo.no
- Strava heatmaps (trenger bruker)
- Kommunale hjemmesider har ofte oversikt over turmål (kan kontakte kommuner direkte)
- Reiselivshjemmesider (Visithelgeland f. eks)
- Snøscooterløyper.no har kart over landets rekreasjonsløyper

Verneområder

Verneområder kan medføre både fordeler og ulemper for reindrifta. Fordelen er at de vernede arealene er beskyttet mot en rekke inngrep som hyttefelt, vindkraftverk, snøscooterløyper osv. Det negative er at de kan medføre økt ferdsel (Femundsmarka, Børgefjell, Saltfjellet/Svartisen, Ånderdalen, Lyngsalpan m.fl.) og at reindrifta kan oppleve utfordringer ved at det er begrensninger/hindre i verneforskriftene for motorferdsel. Verneforskriftene kan også forby rydding av skog, noe enkelte reinbeitedistrikter må gjøre i flyttleier for å sikre framkommelighet.

Verneområder identifiseres best gjennom oversiktskart i www.norgesnasjonalparker.no eller Naturbase, men det er distriktet som kan fortelle hvorvidt de opplever utfordringer knyttet til de forskjellige verneområdene innenfor distriktet.

HMS og samlet belastning (fysisk og psykisk) knyttet til medvirkning i et stort antall utbyggingsprosesser

Endret områdebruk kan føre til dårligere HMS i reindrifta gjennom at man må ta i bruk mer risikable områder. Eksempelvis bratte og «uframkommelige» områder (skredfare), som er mer utsatt for snøskred, eller at vannkraft medfører usikker is/flomstore elver. Inngrep og forstyrrelser kan også føre til økt behov for tilsyn og gjeting av reinflokken. Slikt arbeid kan medføre betydelig belastning, særlig i perioder med vanskelige føreforhold (lite/løs/«råtten» snø, bløte myrer) eller i ulendt terreng på barmark (stein- og blokkrik mark).

Et annet aspekt er at reineierne er høringspart for de fleste inngrep innenfor reinbeitedistriktet. Dette kan strekke seg over flere kommuner og fylker. Dette gjør at medvirkning kan bli en enormt tid- og ressurskrevende prosess som medfører stor belastning på en begrenset mannskapsressurs.

Dersom distriktet beskriver at de opplever at pågående utbyggingsprosesser også fører til en stor psykisk belastning ved at de opplever at de står i en kontinuerlig kamp for å sikre beiteressursene, som er grunnlaget for næring- og kulturutøvelsen skal dette inkluderes i beskrivelsen og vurderingen av samlet belastning. I tillegg fører lange anleggsperioder og/eller kontinuerlig påfølgende nye tiltak/anleggsperioder til tap av tradisjonskunnskap. Et konkret eksempel er at man på grunn av tiltaket ikke får brukt flyttleier, men må endre driftsformen over en lengre periode (ikke flytting etter tradisjonelle flytteleier). Dermed får ikke reindriftsutøverne mulighet/tid til å formidle denne kunnskapen til neste generasjon.

Utbygginger kan også føre til økte interne kamper innenfor et distrikt pga. restarealene er ikke tilstrekkelig store til å drive tradisjonelt.

Driftsmessige tilpasninger på grunn av samlet belastning

Gi, gjennom aktiv medvirkning med reinbeitedistriktet, en oversikt over tilpasninger som distriktet beskriver at de allerede har måtte gjennomføre på grunn av de ulike faktorene som bidrar til samlet belastning. Eksempler på dette kan være:

- Flytting mellom sesongbeitene med bil for å forsøke å unngå at fredet rovvilt følger etter reinflokken.
- Vannkraftutbygginger/klimaendringene har ført til at kritiske punkter som større elver/vann ikke kan krysses til tradisjonelt tidspunkt.
- Reinen holdes aktivt unna jernbane/vei med gjeting for å unngå påkjørsler
- Reinen holdes borte fra viktige vinterbeiter på grunn av nærhet til innmarksarealer for å unngå konflikter med landbruket.

Det er viktig å være oppmerksom på at en del faktorer kan ha gjensidig påvirkning som forsterker den negative effekten. Eksempler på dette kan være at høy grad av inngrep gjør at reindrifta har færre alternative områder de kan flytte reinen til når den utsettes for rovdyrangrep, eller hvis beiter låser seg om vinteren. Et annet kan være at klimaendringer medfører låste beiter som gjør at reindrifta må flytte reinen til områder med flere rovdyr. Slike sammenhenger kan forsterke den negative belastningen.

2.7.2 Trinn 2: Fastsette belastningsnivå i referansesituasjonen

Vurder nivå på samlet belastning i distriktet i referansesituasjonen opp mot reindrifas tålegrense, basert på innhentet informasjon.

Med bakgrunn i informasjonen som er samlet inn skal det gjøres en vurdering av hvordan fleksibiliteten i distriktet ligger sett opp mot sin egen tålegrense for å opprettholde økologisk, økonomisk og kulturelt bærekraftig reindrift (reindriftsloven § 1). Det er helt nødvendig at reindrifta har en betydelig grad av fleksibilitet for å kunne tilpasse seg til både årlige variasjoner i driftsforholdene og langsiktige endringer. Øvre tålegrense for samlet belastning ligger derfor langt under nivået for brudd på Sp 27 (Tabell 3).

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) oppsummerer i rapporten «Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder» noen vurderingskriterier og avklaringer om terskelen for krenkelse av Sp 27¹. Bestemmelsen slår fast at minoriteter (herunder urfolk) ikke skal nektes retten til å dyrke sin egen kultur:

- Begrepet kultur omfatter alle kulturelle uttrykk, inkludert de materielle forutsetningene for kulturen og den tradisjonelle næringsutøvelsen. Forståelsen av begrepet tar utgangspunkt i at urfolk kan ha et særlig forhold til landområder med tilhørende naturressurser, hvor de utøver sine tradisjonelle aktiviteter og særskilte leveveier. Det er ikke bare tradisjonelle

¹ Norges institusjon for menneskerettigheter (2022). *Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder*, NIM-R-2022-001. Side 30, 38-41, 48-49, 60-62.

driftsmetoder som er beskyttet. Bruk av moderne arbeidsredskaper omfattes av det materielle kulturbegrepet etter Sp 27.

- Bestemmelsen gir individuelle rettigheter for de enkelte reindriftsutøverne og den lokale reindriften i området hvor virkningene av inngrepene slår inn, men også kollektive rettigheter til naturgrunnlaget for samisk kultur.
- I praksis fra FNs Menneskerettskomité (Poma-Pomasaken) og Høyesterett (Reinøya-dommen og Fosen-dommen) er vurderingstemaet i SP27 om inngrepet fører til *vesentlige negative konsekvenser* for muligheten til kulturutøvelse.
- Urfolks rettigheter er vernet mot både *nektelser* og *krenkelser* av kulturutøvelsen. Terskelen for å konstatere brudd på Sp 27 er relativt høy. Manglende økonomisk bærekraft for samisk reindrift eller andre tradisjonelle næringer vil kunne være et brudd på Sp 27.

Fastsettelsen av belastningsnivå og tålegrense for et reinbeitedistrikt må baseres på en skjønnsmessig vurdering. Vurderingen må være spesifikk for det enkelte reinbeitedistrikt, og ta utgangspunkt i tilgjengelig og innhentet informasjon om driftssituasjonen på flere nivå (f.eks. distriktet, siidaer og siidaandeler). Reindriften egen beskrivelse og vurdering av driftssituasjonen og samlet belastning (jmf. påvirkningsfaktorene i 2.7.1 Trinn 1: Kartlegge inngrep og påvirkningsfaktorer i) må inngå som en sentral del av vurderingsgrunnlaget.

For å vurdere belastningsnivået vil det i tillegg kunne være nødvendig å se på flere driftsmessige tilstandsindikatorer knyttet til blant annet kalvetilgang, tap av voksne reinsdyr, slakteuttak, forholdet mellom slakteantall og tapstall (Riseth m.fl. 2021, Riseth og Johansen 2022), slaktevekter, kalveslaktefaktoren (Domås m.fl. 2021), beitenes tilstand, og hvordan disse parameterne har utviklet seg over tid. Panzacchi m.fl. (2022) har forsøkt å modellere samlet belastning av menneskelig aktivitet på villreinområder. Videreutvikling av denne metoden kan i fremtiden inngå som indikator på samlet belastning. Det viktigste vurderingspunktet i forhold til belastningsnivå vil være hvorvidt distriktet har tilstrekkelig fleksibilitet og dermed mulighet til å endre/tilpasse bruken av årstidsbeitene og forflytningen/rotasjonen mellom arealene gjennom reindriftsåret og i et langsiktig perspektiv eller ikke.

Tabell 3. Vurdering av belastningsnivå for samlet belastning.

Belastningsnivå på samlet belastning	Nivå på fleksibilitet	Forklaring	RGB-kode
Kritisk høy belastning	Ingen fleksibilitet	SP 27 brytes	112, 48, 160
Høy belastning	Sterkt redusert fleksibilitet ¹	Resterende fleksibilitet helt avgjørende for at distriktet skal ha tilstrekkelig mulighet til å tilpasse til framtidige endringer	153, 0, 204
Middels høy belastning	Noe redusert fleksibilitet	Fleksibiliteten i distriktet er tilstrekkelig til å sikre langsiktig økologisk-, økonomisk og kulturell bærekraft	204, 0, 204
Noe belastning	Ubetydelig redusert fleksibilitet	Stor fleksibilitet og tilpasningsevne	255, 195, 255

1) Beveger seg mot kollaps av reinflokken, stor usikkerhet, på vei mot å krenke Sp 27.

2.8 Beskriv områdebruk og driftsforhold i distriktet

Som grunnlag for verdifastsettelsen og vurderingene av påvirkning må det utarbeides en beskrivelse av eksisterende områdebruk og driftsforhold i utredningsområdet. En viktig del av denne beskrivelsen er en helhetlig situasjonsforståelse av hvordan utredningsområdet inngår i årssyklusen(e) i arealbruken til reinbeitedistriktet (Sara, 1999). Det er helt nødvendig å involvere den berørte reindrifta gjennom aktiv medvirkning i denne beskrivelsen. Da det er de som har detaljerte lokale kunnskaper om samspillet mellom beiteforhold, eksisterende arealinngrep og forstyrrelser, snø- og isforhold og værforholdene (variasjonen i disse), reinens adferd i det aktuelle området, hvor mye gjeterinnsats som det tradisjonelt er behov for i det aktuelle området.

Informasjon som skal inngå i beskrivelsene av bruk og driftsforhold (listen er ikke uttømmende):

- Beiteområder (fordelt på sesongbeiter). Beskriv også hva som gjør at de forskjellige områdene benyttes til forskjellige sesongbeiter; eksempelvis kan et område benyttes som kalvingsland fordi det blir tidlig bart og er oversiktlig for gjeterne. Eller et område benyttes til sommerbeiter på grunn av kort vei mellom høyereliggende områder med snøbreer og lavereliggende frodigere beiter. Dette vil kunne vise hvorfor distriktet bruker området slik de gjør (rotasjon i bruken mellom sesong og år) og hvorfor de ikke på en enkel måte kan endre arealbruken om et av disse sesongbeitene «faller bort».
- Funksjonsområder (kalvingsland, parringsland, lufteområder, gjerdeanlegg). Her er det også viktig å ta med hvorfor de forskjellige funksjonsområdene er lagt dit de er for å vise at det ikke nødvendigvis bare er å endre på dem som en tilpasning til nye inngrep.
- Reinens naturlige beiteadferd og arealbruk i området. Hvordan brukes området av ulike kategorier av rein (intensitet i bruken)? Er det enkelte områder det er nødvendig med gjeterinnsats for å hindre reinen i å bevege seg ut av området (til neste sesongbeite) for tidlig?
- Hvordan beveger reinen seg naturlig i landskapet? Blir for eksempel noen områder tidlig bart (tidlig spiring), hvor er det kaldere og skygge, hvor er det mest vind?
- Er det store høydegradienter over korte strekninger slik at reinen kan trekke opp/ned i landskapet dersom beitene i noen høydelag blir utilgjengelige på grunn av is- og våt tung snø, mens det er tørrere snø høyere opp/snøbare områder i lavereliggende områder?
- Ta med beskrivelser av døgnbevegelser - særlig opp/ned i landskapet om sommeren på grunn av temperatur og insektplager. Nærhet til lufteplasser øker verdien på næringsrike sommerbeiter fordi dette vil gi reinen mulighet til å bruke lite tid (gjennom døgnet) på forflytning mellom lufteplass og beiteområde.
- Er det farlig terreng (skredfarlig, bløte myrer, flomstore bekker/elver o.l.) som utøverne ikke ønsker at reinen skal bevege seg inn i deler av/hele året?
- Driftsmønster og den nomadiske årssyklusen(e) må beskrives. Hvordan drives den praktiske reindrifta på ulik(e) tider av året generelt og planområdet spesielt? Hvilke arealer brukes når? Har tidligere inngrep ført til forskjøvet beitebruk slik at balansen mellom bruken av sesongbeiter er i ubalanse?
- Er det visse områder og tider på året som krever en høyere arbeidsinnsats enn andre? Eksempelvis så kan det være distrikt hvor reinen i sopp-perioden (vanligvis en ganske rolig periode) trekker ned mot jernbanen og dermed krever store gjeterressurser. Andre eksempler er når nabodistrikter flytter gjennom området, påskeutfart, småviltjakt o.l.
- Beskriv og vektlegg faktorer som påvirker arealbruken: Tidsperspektiv (rotasjonsbruk), fleksibilitet, årlige variasjoner i været, klimaendringene, rovviltpress, mv.

2.9 Del inn i delområder

Bruk informasjonen fra kunnskapsinnhenting og avgrensingen av influensområdet (kap. o) til å vurdere om utredningsområdet skal deles inn i delområder. Eventuelle delområder skal vises i kart.

I og med at reindrifta bruker de ulike arealene i en kontinuerlig rotasjon gjennom sesonger og år, vil influensområdet for et planlagt tiltak i de fleste tilfeller kunne behandles som ett sammenhengende område (ikke oppdeling i delområder).

I noen tilfeller kan det likevel være fornuftig å dele influensområdet for et tiltak inn i flere delområder. Virkning på reinen (direkte/indirekte påvirkning og følge-effekter) kan benyttes som et utgangspunkt for inndeling i delområder (se kap. o). Inndeling av influensområdet i flere delområder bør blant annet vurderes dersom:

- **Ulike reinbeitedistrikter:** Tiltaket berører flere reinbeitedistrikter (hvert distrikt må utgjøre et eget delområde, siden de er en juridisk enhet med egne rettigheter).
- **Adskilt beitebruk for siidaer:** Tiltaket berører flere siidaer i samme distrikt og disse har geografisk adskilt beitebruk hele eller deler av året (siidaen(e)s beiteområde(r) kan utgjøre et eget delområde dersom dette er relevant for å belyse særskilt beitebruk og/eller rettighetsforhold).
- **Adskilt beitebruk i tid/rom:** Arealer brukes fullstendig adskilt i tid og/eller rom, hvor reinen for eksempel fraktes med bil mellom beiteområdene. Adskilte beiteområder kan utgjøre egne delområder.
- **Ulike funksjoner/verdi:** Influensområdet inneholder flere ulike funksjoner for reindrift som har stor variasjon i verdi (funksjonsområder som har vesentlig ulik verdi kan utgjøre egne delområder).
- **Ulik grad av påvirkning:** Influensområdet inneholder flere ulike funksjoner som i vesentlig grad blir påvirket ulikt av tiltaket (antatte unnvikelsessoner hos reinen, områder med særlig stor påvirkning i anleggsperioden, e.l. kan benyttes for å fastsette grenser mellom delområder).

Inndeling i delområder kan bidra til å systematisere utredningene og gi bedre oversikt over konsekvensene for det/den enkelte reinbeitedistrikt/siida. Inndelingen i delområder skal være et verktøy for å hjelpe utreder til å belyse og vurdere alle relevante funksjoner, kvaliteter og unnvikelsessoner for berørt(e) reinbeitedistrikt(er), og hvordan disse blir påvirket av de planlagte tiltakene. Detaljnivået for delområdene må være hensiktsmessig for å kunne levere beslutningsrelevante vurderinger. Det er vanligvis ikke behov for å dele mindre utbyggingsområder opp i delområder.

Ved inndeling av delområder bør følgende punkter vurderes:

- Vil inndelingen i delområder bidra til å belyse ulike rettighetsforhold, viktige funksjoner og/eller kvaliteter for reindrift i referansesituasjonen? Et delområde kan for eksempel være en avgrenset, sammenhengende del av vinterbeitene som kan benyttes av en siida/siidaandel et enkelte år eller en periode av vinteren, hvor reinen selv fritt trekker mellom de ulike delene av området og reieneierne kun driver kantgjetning rundt flokken. Tilsvarende kan en sammenhengende del av en flytt- eller trekklei, hvor de ulike delene ikke vil fungere hver for seg, utgjøre et delområde. Inndelingen i delområder kan også bidra

til å belyse hvordan funksjoner og kvaliteter for reindrift i selve plan- eller tiltaksområdet er del av en større sammenheng i driftsmønsteret i distriktet/sidaen.

- Vil inndelingen i delområder bidra til å belyse relevante forskjeller i hvordan funksjoner blir påvirket ulikt av de planlagte tiltakene? Kan for eksempel de planlagte tiltakene påvirke reinen ulikt når den trekker på egenhånd, sammenlignet med når det pågår aktiv flytting og driving av flokken? Påvirkningen fra et tiltak kan også være ulik til ulike tider av året, eksempelvis vil snøscooterløyper bare utgjøre en påvirkning så lenge disse er åpne. Anleggsperioden for et tiltak kan også være begrenset til noen få måneder av året.
- Kan inndelingen i delområder føre til at konsekvensen for reindriften blir overvurdert sammenlignet med de faktiske konsekvensene? I henhold til føre-var-prinsippet skal verdi og påvirkning av tiltaket fastsettes basert på «beste teller» (verdi) og «verste teller» (påvirkning) (se kap. 2.10 Sett verdi og 2.11 Vurder påvirkning).
- I store prosjekter, eller tiltak med lang anleggsperiode og/eller der påvirkningen fra anleggsperioden kan bli betydelig negativ (f.eks. knuseverk med masselagre, oppstillingsplasser med f.eks. helikopterløft, borerigger o.l.), kan det være fornuftig å opprette egne delområder for slike arealer. Dette for å gjøre det lettere å følge arealene som del av prosjektets miljøoppfølging (bl.a. forpliktende skadereduserende tiltak i og etter anleggsperioden).

2.10 Sett verdi

Gjennom aktiv medvirkning med reindriften sett verdi på influensområdet ved bruk av kriteriene i verditabellen. Dersom influensområdet er delt inn i flere delområder, skal hvert delområde verdifastsettes hver for seg.

Verdifastsettelsen skal ta utgangspunkt i både beiteverdien for det aktuelle området, viktige driftsmessige funksjoner og i hvor stor grad området inngår i de(n) naturlige årssyklusen(e) i det aktuelle distriktet. Reindriften fleksibilitet (mulighet til å variere bruken mellom flere beiteområder i de ulike sesongbeitene) vil påvirke verdifastsettelsen. Det presiseres at verdifastsettelsen skal gjøres gjennom aktiv medvirkning med reindriften.

2.10.1 Vurderingskriterier for verdi

Følgende verdikriterier blir benyttet for å vurdere verdien til influensområdet/delområdene:

Funksjon i naturlig årssyklus gjennom reindriftsåret: Gjennom aktiv medvirkning med reindriften og utgangspunkt i beskrivelsen av områdebruk og driftsforhold vurderer hvilken funksjon det aktuelle området har i den naturlige årssyklusen(e) for distriktet. Her er det viktig å beskrive hvordan (om) reindriften varierer arealbruken mellom år bl.a. for å sikre at lavressursene får tid til å bygge seg opp igjen etter beiting. For noen distrikt kan det gå mange år mellom hver gang slike beiteområder blir benyttet. Dette kan beskrives som «beiter distriktet har i banken» og vil ha svært stor verdi de årene de blir benyttet. Dette kriteriet skal bidra til å synliggjøre sammenhengen mellom ulike områder i distriktet, i stedet for å bare vurdere verdi og funksjon for hvert enkelt område hver for seg.

Eksisterende inngrep og inngrep med avgrenset driftsperiode/levetid: På grunn av unnvikelsesadferd hos reinen kan man risikere at tidligere eksisterende inngrep vurderes til å redusere verdien til omkringliggende områder. Dersom dette området samtidig fungerer som en buffersone mot upåvirkede arealer av svært stor verdi for reindriften, skal verdien på dette området settes slik at det reflekterer denne høye verdien området har som «beskyttelsessone». Dette vil

redusere sannsynligheten for at verdifastsettelsen forsterker bit-for-bit-utbygging, ved at allerede påvirkede arealer gis redusert verdi (slik at disse blir mer utsatt for videre utbygging).

Verdien på arealer der eksisterende inngrep med begrenset driftsperiode/levetid (f.eks. vindkraftverk, gruver) forårsaker unnvikelse hos reinen, skal gis verdi som om inngrepene er fjernet og vegetasjonen restaurert.

Framtidige beiter, fleksibilitet og tilpasning: Områder som kan få endret og viktigere funksjon (f.eks. nye vinterbeiter, nytt kalvingsland, tidlige vårbeiter o.l.) i framtiden. På grunn av klimaendringer kan områder endre egenskaper og blir mer/mindre aktuelle for en gitt bruk i framtiden. Videre kan inngrepssituasjonen (samlet belastning) i andre deler av distriktet gjøre at reservearealer får en viktigere og mer sentral funksjon i reindrifta i en framtidig driftssituasjon.

2.10.2 Verditabell

Før verdifastsettelsen kan gjennomføres, må en gjennomgang og vurdering av samlet belastning for reindrifta foreligge (kap. 2.7 Beskriv og vurder samlet belastning i referansesituasjonen). Verditabellen (Tabell 4) gir en veiledning til hvordan verdikriteriene skal benyttes for å fastsette verdi for influensområdet/delområdene.

Tabell 4. Verdikriterier for fagtema reindrift.

Verdikriterier	Uten betydning for KU	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
Funksjon i naturlig årssyklus gjennom reindriftsår(ene)			Området inngår i liten grad som del av naturlig rotasjon mellom arealer gjennom reindriftsår(ene) Områder med liten beiteverdi eller som av andre naturgitte årsaker er lite egnet for reindrift	Området inngår som del av en naturlig kontinuerlig beiting/forflytning/rotasjon mellom arealer gjennom reindriftsår(ene) Alternative trekk- og flyttleier (inkludert trekkleier for dagtrekk mellom beiteområder)	Området brukes som en sentral del av en naturlig kontinuerlig beiting/forflytning/rotasjon mellom arealer gjennom reindriftsår(ene) Aktive trekk- og flyttleier (inkludert trekkleier for dagtrekk mellom beiteområder)
Eksisterende inngrep og inngrep med begrenset driftsperiode/levetid				Allerede påvirkede arealer etter eksisterende inngrep som utgjør en buffersone mot arealer med stor verdi	Allerede påvirkede arealer etter eksisterende inngrep som er buffersone mot arealer med svært stor verdi
Framtidige beiter, fleksibilitet og tilpasning				På grunn av klimaendringer/endringer i fleksibilitet kan området få stor verdi i framtiden	På grunn av klimaendringer/endringer i fleksibilitet kan området få svært stor verdi i framtiden

Alle reindriftsområder er vurdert å ha «middels», «stor» eller «svært stor» verdi. Verdiklassen «noe verdi» skal ikke brukes. Kategorien «uten betydning for KU» kan benyttes i tettbygde strøk/større bymessige områder. Man skal ikke bruke denne kategorien i områder med tidligere inngrep som kan ha noe restverdi for reindrift.

Prinsippene «beste teller» og «føre-var» skal legges til grunn for verdifastsettelsen. Det betyr at området eller funksjonen med høyest verdi innenfor influens-/delområdet skal være utslagsgivende for verdifastsettelsen. Dersom dette gir risiko for at verdien blir satt for høyt for et større område, bør inndeling i flere delområder vurderes (se kap. 2.9 Del inn i delområder). Vurderingen må også ta høyde for om økt eller endret bruk av områder i framtiden, som følge av klimaendringer eller andre endringer som krever at distriktet legger om driften, kan endre den mulige verdien til området. Her kan «føre-var-prinsippet» legges til grunn for å ta høyde for den potensielle verdien i verdifastsettelsen. Usikkerhet om hvor vidt reinen vil begynne å bruke potensielt verdifulle arealer som i dag brukes lite, kan også vektlegges.

Under verdsettingen skal prinsippet «beste teller» praktiseres. Et eksempel på dette er at et område/delområde innehar flere funksjoner og at det er den funksjonen med høyest verdi som blir "tellende" for områdets verdi. Andre eksempler på dette er arealer som ikke er i bruk på grunn av driftsmessige tilpasninger, men som kan tillegges høyere verdi på grunn av mulig framtidig bruk. Punktlisten under er ikke uttømmende:

- Arealer som på grunn av de pågående klimaendringene kan få funksjon som nye sesongbeiter med svært stor verdi. Eksempelvis høyereliggende arealer som er eksponert mot sør/sørvest som tradisjonelt har vært dekket med snø og is, kan i framtiden benyttes som senvinterbeiter, tidlige vårbeiter på grunn av mindre snø og tidligere snøsmelting. Fjord- og kystnære områder der perioden med snø- og isdekket mark blir stadig kortere kan bli tatt i bruk som vinterbeiter.
- Arealer som brukes som høstvinterbeiter, kan på grunn av stadig mildere og lengre høster brukes som beiter tidlig vinter, og dermed avlaste beitebelastningen på vinterbeitene.
- Arealer av begrenset størrelse eller som følge av vanskelige driftsforhold ikke blir brukt ved tradisjonell beiteforflytning (reinen går selv) mellom beiteområder, eller fordi reinen fraktes med bil over lengre strekninger for å unngå tap av rein til rovvilt (at rovviltet flytter etter reinflokken), kan bli tatt i bruk gjennom etablering av lasteramper med tilhørende samlegjerder.
- Øyer og holmer langs kysten som krever "svømming" av reinen mellom de ulike øyene og som derfor har lav bruksfrekvens. Disse kan bli tatt i bruk ved høyt rovviltpress på fastlandet.
- Tilsvarende problemstilling gjelder for arealer som ligger nært vei/jernbane med stor påkjørselsfare. Gjennom bygging av sperregjerder vil disse få økt verdi.
- Tidligere «avsnørte» arealer på grunn av barrierevirkning (f.eks. gjerder langs vei/jernbane) som kan få stor/svært verdi ved bygging av viltovergang («reinodukt»).

Konsekvensvifta (Figur , kap. 2.12 Sett konsekvens) som benyttes for å sammenstille verdi og påvirkning til konsekvens, utgjør en glidende og gradert skala også innenfor de enkelte verdiklassene. Vurder derfor influens-/delområdets plassering innenfor den aktuelle verdiklassen og beskriv om funksjonen området representerer ligger i øvre eller nedre del av verdikategorien. Dette kan synliggjøres ved bruk av skyvelinjalen, hvor pilen markerer hvordan verdissettingen vurderes innenfor verdikategorien (Figur 1).

Figur 1. Skyvelinjalen viser verdsetting innenfor en verdikategori.

2.10.3 Verdikart

Verdisettingen av influensområdet kan framstilles på et verdikart (hentet fra Miljødirektoratet 2022). Dersom influensområdet er delt inn i flere delområdet, skal det utarbeidet et verdikart som viser verdien for de ulike områdene. Verdikartet skal fargelegges i henhold til Tabell 5 som viser fargebruk for verdikart.

Tabell 5. Fargesetting og fargekoder for å sette farger på et verdikart.

	Anbefalt symbologi	RGB-kode/ linjeformatering
Avgrensing av området	-----	Sort stiplet linje
Uten betydning		217,217,217
Noe verdi		255,254,55
Middels verdi		254,192,45
Stor verdi		253,112,50
Svært stor verdi		175,15,15

2.11 Vurder påvirkning

Påvirkning er et uttrykk for endringer som det foreslåtte tiltaket vil medføre for reindrifta. Forventet påvirkning på reinen fra det planlagte tiltaket skal beskrives for hele utredningsområdet (både plan- og influensområdet). Påvirkning på reindrift handler om at i tillegg til direkte arealtap, gir forstyrrelser unnvikelsesadferd, og dermed tap av beiteland (indirekte arealtap) og kan føre til barrierer. I tillegg fører forstyrrelser til stress hos reinen (kan gi redusert tilvekst/bygging av kroppsreserver før vinteren, forsinkelser i parringen).

Før påvirkning kan vurderes, må gjennomgang og vurdering av samlet belastning for reindrifta foreligge (kap. 2.7 Beskriv og vurder samlet belastning i referansesituasjonen). I tillegg må områdebruk og driftsforhold (kap. 2.8 Beskriv områdebruk og driftsforhold i distriktet) innenfor hele utredningsområdet være gjennomgått og beskrevet. Alle berørt(e) reinbeitedistrikt skal sikres aktiv medvirkning. Husk også at i vurderingene av påvirkning skal eventuell uenighet mellom utreder og reindrifta synliggjøres.

Skalaen for påvirkning er inndelt i fem trinn og går fra forbedret til sterkt forringet (Figur 2). Skalaen utgjør y-aksen i konsekvensvifta (Figur , kap. 2.12 Sett konsekvens). Gjennom aktiv medvirkning med reindrifta fastsettes påvirkning basert på faglige vurderinger og kriteriene i

påvirkningstabellen (Tabell 6). Beskriv hvilke faktorer ved det planlagte tiltaket som er vurdert til å påvirke reinens bruk av arealene i utredningsområdet.

Figur 2. «Skyvelinjal» for å gradere vurdering av påvirkning.

Vurdering av påvirkning gjøres i forhold til hvordan situasjonen er for reindriften i referansesituasjonen (o-alternativet). Dersom det forventes ingen endring i påvirkning, utgjør dette o-punktet på skalaen som ligger midt i området for «ubetydelig endring» i Figur .

Både midlertidig og varig påvirkning skal beskrives. Det er imidlertid kun varige forringelser/forbedringer som skal inngå i fastsettelsen av påvirkningsgrad. Midlertidig påvirkning knyttet til anleggsfasen skal beskrives, men ikke inkluderes i fastsettelsen av påvirkningsgrad, med mindre de vurderes å gi varige virkninger. For reindrift vil ofte anleggsperioden kunne ha svært negativ påvirkning på reinens arealbruk. Særlig tiltak med anleggsperiode over flere år vil kunne gi varige virkninger. Gjennom aktiv medvirkning med reinbeitedistriktet skal dette vurderes, og eventuell varig påvirkning skal synliggjøres i konsekvensvifta og inngå videre i konsekvensutredningen (samlet konsekvens med og uten skadereduserende tiltak).

Varig påvirkning kan være både forringelser og forbedringer. Med varige forringelser menes både irreversible inngrep og miljøendringer. Varig påvirkning kan følge både av midlertidige tiltak i anleggsperioden og av det ferdige tiltaket. Areal som midlertidig brukes i anleggsperioden og ikke kan tilbakeføres til den økologiske tilstanden de hadde før inngrep må som hovedregel behandles som en del av den varige påvirkningen for reindrift.

Det presiseres at vurderingen av påvirkning skal gjøres gjennom aktiv medvirkning med berørt(e) reinbeitedistrikt, da det er de som har detaljerte lokale kunnskaper om adferden i egen reinflokk og kan vurdere hvordan det planlagte tiltaket vil kunne komme til å påvirke samspillet mellom beiteforhold, eksisterende arealinngrep og forstyrrelser, snø- og isforhold og værforholdene (variasjonen i disse) og reinens adferd i det aktuelle området. Reineierne må derfor sikres aktiv medvirkning i vurderingen av størrelsen på eventuelle unnvikelsessoner.

Viktige vurderingskriterier er om reinen vil fortsette å bruke utredningsområdet som før tiltaket blir realisert og om hvor mye ekstra gjeterinnsats som reindriftsutøverne mener det vil bli behov for dersom utredningsområdet skal kunne brukes som det tradisjonelt har blitt. I disse vurderingene inngår også beskrivelser/forklaring på hvorfor de eventuelt mener at selv med ekstra gjeterinnsats vil ikke området kunne brukes som før. I tillegg bør det, sammen med distriktet, vurderes om det er forventet at tiltaket vil føre til økt uro (stressnivå) hos reinen når (dersom) den oppholder seg innenfor influensområdet til det planlagte tiltaket. Det er reindriftsutøverne som har erfaring med hvordan adferden til deres egen rein påvirkes av inngrep og forstyrrelser i beiteområdene og derfor har grunnlag til å foreta disse vurderingene (eksempelvis kan reinflokken bli urolig og spre seg, flokken kan starte flyttingen til neste sesongbeite, reinen kan slutte å følge trekkleier innenfor/gjennom området, reinen kan «nekte» å følge flyttlei gjennom området).

Som grunnlag for gradering av påvirkningen fra det planlagte tiltaket skal reindriftas vurderinger basert på tradisjonell kunnskap sammenstilles med foreliggende forskningsbasert kunnskap. Begrunn vurderingen av påvirkningsgrad, slik at det går frem hvilke kriterier som er vektlagt. Dersom det oppstår uenighet mellom utreder og reindriffta i vurdering av påvirkning skal dette beskrives og begrunnes (kap. 3.6.5). Både utreders og reindrifftas vurderinger av påvirkning skal synliggjøres i konsekvensvifta (Figur 4) og forskjeller i konsekvensgrad skal beskrives med tekst (kap. 2.12 Sett konsekvens).

2.11.1 Vurderingskriterier for påvirkning

Følgende kriterier for vurdering av påvirkning på reindrift bør gjennomgås, listen er ikke uttømmende:

- Påvirknings-/unnavikelsessoner (størrelse på disse)
 - Ulike deler av flokken har ulik respons (sårbarhet) på forstyrrelser og inngrep. Det er kjønnsforskjeller, forskjeller i forhold til alder og ulik respons ulik tid på året
 - Geografisk gradient for påvirkning ut fra lokale forhold (flatt/kupert terreng, beskyttende skog o.l.)
- Tidsskala
 - Hvilken tid på året påvirkningen kommer
 - Overlapp/ikke overlapp med reindrifftas bruk av områdene (eks. kun aktivitet når reinen ikke er i området)
- Direkte og indirekte varige virkninger og følgeeffekter på reinens adferd
 - Unnavikelseeffekter og/eller barrierer (aktivitet, forstyrrelser og støy (lyd og visuelt)). Brudd på/svekking av funksjoner i kalvings- eller parringsland, lufteområder, oppsamlingsområder, trekkleier (dagtrekk, kortere trekk betinget av værforhold og sesongtrekk) o.l.
 - Reinen starter trekk inn i «neste» sesongbeite for tidlig, noe som vil forrykke årssyklusen i bruken av sesongbeitene.
 - Reinen trekker inn i nabo-områder (fare for sammenblanding, og at rein fra nabodistrikt kan komme til å trekke videre bort (dominoeffekt)). Reinen kan og komme til å trekke mot «farlige/uønskede» områder (ras- eller påkjørsels fare, dyrket innmark)
- Direkte og indirekte varige virkninger og følgeeffekter på beiteverdien
 - Endret grunnvannsspeil kan påvirke vegetasjonen og føre til lavere beiteverdi på området
 - Åpning av områder kan føre til vindpåvirkning og uttørking av lavforekomst (både bakkevoksende lav og særlig hengellav i gammel-/naturskogen) eller at snøen blir mer vindpåvirket og dermed hardere å grave i
 - Fragmentering/barrierer (framkommeligheten for både rein og reingjeterne kan reduseres pga. grøfter, skjæringer og fyllinger)
 - Forurensning (inkl. støy, lys og støv)
- Direkte og indirekte midlertidige virkninger. NB! Disse kan bli permanente dersom unnavikelse i anleggsfasen vedvarer inn i driftsperioden. Eksempelvis kan rein som blir skremt bort fra området i anleggsperioden komme til å holde seg borte fra området på permanent basis.
 - Støy, lys og aktivitet
 - Støv og midlertidig forurensning (partikkelavrenning, mm.)

- Midlertidige barrierer (stengte flytt-/trekkleier): Redusert tilgang til alternativer/mister fleksibilitet til å variere beitebruken innenfor det enkelte sesongbeite?
- Behov for økt gjeterinnsats og arbeid i farlig terreng (HMS).
 - Økt gjeterinnsats for å flytte reinen inn til utredningsområdet og holde reinen innenfor området
 - Økt gjeterarbeid i vanskelig og/eller farlig terreng

2.11.2 Påvirkningstabell

Bruk påvirkningstabellen for å vurdere påvirkningsgrad.

I Tabell 6 er overordnede kriterier for vurdering av påvirkningsgrad fra det planlagte tiltaket beskrevet. Beskrivelsen av disse kriteriene er ytterligere detaljert i

Tabell 7. Som grunnlag for å finne riktig konsekvensgrad i konsekvensvifta (kap. 2.12 Sett konsekvens) er det viktig å vurdere grad av påvirkning innenfor de enkelte kategoriene. Synliggjør dette ved bruk av skyvelinjalen (Figur 2). Det presiseres at ved usikkerhet skal «Føre var prinsippet» benyttes (f.eks. ved usikkerhet om reinen vil redusere bruken av arealer som følge av påvirkning fra det planlagte tiltaket).

Tabell 6. Kriterier for vurdering av påvirkning på reindrift.

Tiltakets påvirkning	Forbedret	Ubetydelig forringet	Noe forringet	Forringet	Ødelagt/ sterkt forringet
Reindrift	Nye/tidligere beite- og funksjonsområder blir gjort (mer) tilgjengelige. Tidligere flyttlei og trekklei kan gjenåpnes. Behov for tilsyn/gjeting reduseres.	Ingen eller minimal endring i adferd hos reinen når området skal brukes.	Enkelte individer i reinflokken kan komme til å redusere bruken av området. Det kan bli behov for noe økt gjeterinnsats for å utnytte området som «tilnærmet» tradisjonelt. Negativ virkning på HMS ¹	Hele eller store deler av reinflokken reduserer bruken av det aktuelle området. Syklusen i arealbruken gjennom reindriftsåret vil bli noe forskjøvet. Det blir behov for økt gjeter-innsats for å utnytte området som «tilnærmet» tradisjonelt. Betydelig negativ virkning på HMS ¹	Hele eller store deler av reinflokken slutter å bruke det aktuelle området. Syklusen i arealbruken gjennom reindriftsåret forskyves. Selv med svært stor gjeterinnsats er det usikker om reinen vil bruke/gå igjennom området. HMS ¹ kan påvirkes i svært negativ retning.

- 1) HMS vurderes på bakgrunn av arbeid i farlig terreng og/eller arbeid i vanskelig framkommelig terreng og samlet behov for økt arbeidsinnsats

Vurderingene av påvirkning fra det planlagte tiltaket skal vise faglige vurderinger av påvirkningen på områdebruk og driftsforhold basert på reindrifas tradisjonelle kunnskap gjennom aktiv medvirkning og forskningsbasert kunnskap.

Tabell 7 viser mer detaljerte kriterier som kan brukes under vurderingene for å finne riktig nivå på påvirkningen.

Tabell 7. Detaljerte kriterier for vurdering av ulike nivåer av påvirkning.

Påvirkningsskala	Forklaring
Ødelagt	Direkte nedbygget areal, areal utilgjengelig på grunn av inngjerding/fysiske barrierer¹.
Sterkt forringet	- På grunn av unnnvikelsesadferd hos reinen som følge av det planlagte tiltaket er det forventet at hele, eller store deler av reinflokken vil slutte å bruke det aktuelle området. - Syklusen i arealbruken gjennom reindriftsåret vil forstyrres/forskyves. Det blir redusert tilgang til alternative beiteområder/reindrifsa mister fleksibilitet til å variere beitebruken innenfor det enkelte sesongbeite. - Stenging av trekk og/eller flyttlei (også trekklei for dagtrekk), slik at funksjoner for flytting/trekk/samling brytes (direkte eller indirekte) hvor det ikke finnes alternativer. - Inngrep i kalvingsområder, parringsland eller oppsamlingsområder som gjør disse ubrukelige. - Arealinngrep i en mindre viktig del av området, men barrierevirkning fra inngrepet på reinens forflytninger i landskapet fører til at andre viktige arealer mister sin funksjon/kvalitet for reindrift. - Det vil bli behov for svært mye gjeterinnsats for å, om mulig, kunne få reinen til å bruke arealene tilnærmet som tradisjonelt (redusert HMS). - Det vil oppstå behov for gjeterarbeid i farlig terreng (usikker is, bløte myrer, bratt og/eller rasfarlig terreng) som kan medføre alvorlig helsefare eller arbeid i vanskelig framkommelig terreng som fører til slitasje på kropp og utstyr (redusert HMS).
Forringet	- På grunn av unnnvikelsesadferd hos reinen som følge av det planlagte tiltaket er det forventet at hele, eller store deler av reinflokken vil redusere bruken av det aktuelle området. - Syklusen i arealbruken gjennom reindriftsåret vil bli noe forstyrret/forskjøvet. Det blir noe redusert tilgang til alternative

Påvirkningsskala	Forklaring
	beiteområder/reindriffta vil få redusert fleksibilitet til å variere beitebruken innenfor det enkelte sesongbeite. • Stenging av trekk og/eller flyttlei (også trekklei for dagtrekk), slik at funksjoner for flytting/trekk/samling brytes (direkte eller indirekte), men hvor det finnes fungerende alternativer. • Mindre inngrep/forstyrrelser i kalvingsområder, parringsland eller oppsamlingsområder som kan føre til redusert bruk av disse. • Arealinngrep i en mindre viktig del av området, men barrierevirkning fra inngrepet på reinens forflytninger i landskapet kan føre til at andre viktige arealer får redusert funksjon/kvalitet for reindrift (unntakelse, o.l.). • Det vil bli behov for betydelig gjeterinnsats for å kunne få reinen til å bruke arealene tilnærmet som tradisjonelt (redusert HMS). • Det kan oppstå behov for gjeterarbeid i farlig terreng (usikker is, bløte myrer, bratt og/eller rasfarlig terreng) som kan medføre alvorlig helsefare eller arbeid i vanskelig framkommelig terreng som fører til slitasje på kropp og utstyr (redusert HMS).
Noe forringet	• På grunn av unntakelsesadferd hos reinen som følge av det planlagte tiltaket er det forventet at enkelte individer i reinflokken (unge simler med kalv) kan komme til å redusere bruken det aktuelle området. • Syklusen i arealbruken gjennom reindrifftsåret kan bli ubetydelig forstyrret/forskjøvet. Det blir en viss reduksjon i tilgang til alternative beiteområder/reindriffta kan få litt redusert fleksibilitet til å variere beitebruken innenfor det enkelte sesongbeite. • Ubetydelig forstyrrelser på trekk og/eller flyttlei (også trekklei for dagtrekk), slik at funksjoner for flytting/trekk/samling ikke brytes (direkte eller indirekte). • Arealinngrep i en mindre viktig del av området der det kan være en viss barrierevirkning fra inngrepet på reinens forflytninger i landskapet slik at andre mindre viktige arealer får redusert funksjon/kvalitet for reindrift (unntakelse, o.l.). • Det vil bli behov for ekstra gjeterinnsats for å kunne få reinen til å bruke arealene tilnærmet som tradisjonelt (redusert HMS) . • Det kan oppstå behov for gjeterarbeid i vanskelig terreng (bløte myrer, bratt og/eller ulendt terreng) som kan medføre helsefare (redusert HMS).
Ubetydelig endring	• Ingen eller minimal endring i adferd hos reinen når området skal brukes.
Forbedret	• Nye/tidligere beite- og funksjonsområder blir gjort mer tilgjengelig. Tidligere flyttlei og trekklei kan gjenåpnes (bygge sperregjerder mot vei/jernbane/farlig terreng/nabodistrikt så reinen kan beite fritt inn mot gjerdet uten at det er behov for gjeterinnsats, bygge

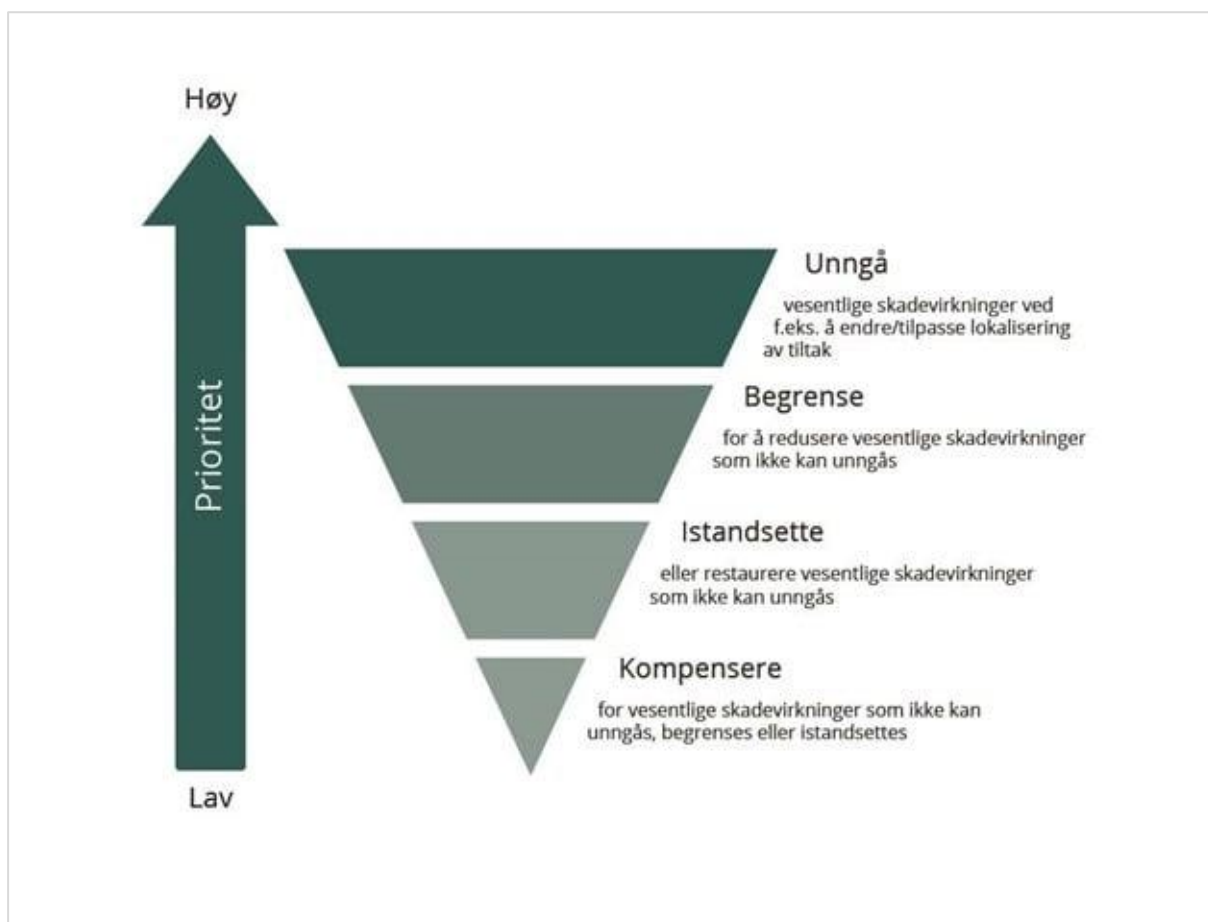
Påvirkningsskala	Forklaring
	viltoverganger/reinodukt slik at tidligere «avsnørte» arealer kan bli tilgjengelige). • Behov for tilsyn/gjeting reduseres. • Bedrer tilstanden ved at eksisterende inngrep tilbakestilles til opprinnelig kvalitet (f.eks. tett granskog erstattes med åpen blandingsskog). • Gjenoppretter eller skape nye muligheter for flytting/trekk/samling gjennom nye områder som ikke har vært tilgjengelige.

- 1) Dersom enkelte individer (særlig reinbukker) kan komme til å bruke det påvirkede området selv om nesten hele reinflokken unnviker området, skal påvirkningsgrad «sterkt forringet» og ikke «ødelagt» anvendes.

2.11.3 Vurder skadereduserende tiltak

Tiltakshierarkiet

Ifølge § 23 i KU-forskriften skal konsekvensutredningen beskrive de tiltakene som er planlagt for å unngå, begrense, istandsette og om mulig kompensere vesentlig negativ virkning for miljø og samfunn, herunder reindrift, både i anleggsperioden og driftsfasen (tiltakshierarkiet; Figur 1 3).

Figur 3. Presentasjon av tiltakshierarkiet. Først og fremst skal man unngå negativ påvirkning på reindriften. Der det ikke er mulig/tilstrekkelig skal skadevirkninger begrenses, deretter istandsette tilgang på alternative/tidligere «tapte» reinbeiteområder og, som siste utvei, at det settes i verk kompenserende tiltak (figuren er hentet fra Miljødirektoratets hjemmesider).

Vurder og beskriv først hvilke tiltak som finnes som kan bidra til å unngå negative konsekvenser. Dette kan innebære en vurdering av endret lokalisering av, og/eller størrelse på tiltaket (jamfør § 12 naturmangfoldloven). Å finne nye arealer til tiltaket er først og fremst relevant i overordnede planer. Dette skal normalt være ivarettatt gjennom alternativer som legges til grunn for konsekvensvurderingene.

For reguleringsplaner finnes det ofte ikke alternative tiltaksarealer. Det kan likevel være mulig å redusere skade på reindrifta innenfor et utbyggingsområde ved å endre plassering av bygninger eller inngrep. For eksempel kan utstrekningen av et planområde begrenses, slik at sesongbeite eller funksjonsområde ikke bygges ned. Dersom slike løsninger ikke er tatt inn i planen eller søknaden skal dette begrunnes.

Dersom det ikke er mulig å unngå negative virkninger, vurder og beskriv tiltak for å begrense skadevirkningene. Slike tiltak kan være endring eller tilpasning av tiltaket innenfor planområdet, ved endret plassering av bebyggelse, eller ved å sette av arealer innenfor planområdet som ikke skal bebygges. Eksempelvis kan det settes av byggeforbudssoner i/langs arealer med svært stor verdi. Beskriv hvilke tiltak som er innarbeidet i planforslaget eller søknaden for å begrense negative konsekvenser.

Dersom det ikke er mulig å begrense de negative virkningene, skal det vurderes og beskrives tiltak for å istandsette eller øke tilgangen på andre arealer for reindrifta. Dette bør også vurderes for arealene som blir påvirket av anleggsperioden. Anleggsbelter, fyllinger, skjæringer, oppstillingsplasser og andre anleggsarealer bør så langt det er mulig istandsettes og revegeteres. Dersom det er forventet unnvikelseeffekt fra tiltaket på grunn av visuell eller støypåvirkning, kan det vurderes å etablere «leskjerm». Disse kan f.eks. bestå av busker og trær som bidrar til å redusere «innsyn» til, og støy fra det planlagte tiltaket. Beskriv hvordan slike tiltak kan gjennomføres.

Dersom det ikke er mulig å unngå eller begrense skade i tilstrekkelig grad, skal det vurderes kompenaserende tiltak. Kompensasjon skal bare vurderes dersom det fremdeles gjenstår betydelige/vesentlige negative virkninger etter at tiltak for å unngå, begrense eller istandsette er vurdert. Kompensasjon er altså siste utvei.

Forpliktende prosessplan

Utarbeid forslag til forpliktende prosessplan for gjennomføring og oppfølging av skadereduserende tiltak i anleggsperioden. Dette kan særlig ha stor skadereduserende virkning på arealer som brukes av reindrifta, som sesongbeiter, dersom anleggsarbeidet legges til tida reinen ikke er i området.

Relevante og realistiske skadereduserende tiltak

Beskriv de skadereduserende tiltakene og vis og begrunn hvordan de kan gjennomføres.

En konsekvensutredning gjøres tidlig i en plan- eller søknadsprosess. Det er derfor en utfordring å vite akkurat hvilke bestemmelser eller vilkår som settes til planen eller tillatelsen.

Det er viktig at konsekvensutredningen tar utgangspunkt i relevante og realistiske tiltak og ikke beskriver en idealsituasjon som ikke er praktisk gjennomførbar. Med relevante og realistiske menes at det er økonomisk, juridisk og teknisk mulig å gjennomføre de skadereduserende tiltakene. Utreder må derfor ha en dialog med tiltakshaver undervegs om hvilke tiltak som kan/skal gjennomføres. Skadereduserende tiltak som bryter med hvordan tradisjonell reindrift drives i

området **skal** unngås. Dersom slike tiltak foreslås, må det være avklart, og godkjent av berørt reinbeitedistrikt (eller annen juridisk representant for berørt reindriftsutøver).

Det bør foretas tilpasning av skadereduserende tiltak etter konsekvensgrad og hvorvidt det gjelder anleggsfase eller driftsfase. I dette ligger at det vil være forskjellige tiltak som er nødvendige dersom det handler om å redusere fra «*svært stor negativ konsekvens*» ned til «*ubetydelig*» sammenliknet med å redusere fra «*noe negativ konsekvens*» til «*ubetydelig*». Det vil også være forskjell på om det dreier seg om permanente forstyrrelser i driftsfase eller midlertidige forstyrrelser over en kort periode i en anleggsfase.

Tiltak for å forbedre

Beskriv også hvilke andre tiltak som er vurdert, og som kan bidra til å forbedre, selv om disse tiltakene ikke er tatt inn i planbestemmelsene/vilkårene eller begge deler. Dette gjelder alle tiltak som kan bidra til å redusere negativ påvirkning på reinen (forstyrrelser/inngrep) i tillegg til å forbedre/øke beitetilgangen. Aktuelle tiltak som kan redusere negativ påvirkning kan være (listen er ikke uttømmende):

- Tilleggsarealer, økt kvalitet på beitearealer (fjerne tett granskog og erstatte med åpen naturskog).
- Sperregjerder langs vei/jernbane/nabodistrikt for å frigi arealer/ redusere behovet for intensiv gjeting/ redusert ulykkesrisiko. Ansvar for bygging og hvilket regelverk som legges til grunn avklares gjennom konsesjonssaken etter energiloven (dette skal IKKE være reindrifts ansvar).
- Forbedre flyttleier (viltovergang/renodukt, ledegjerder, bruer, fjerning av tett granskog, oppfylling av åpne grøfter/kanaler, fjerne steinblokker o.l.).
- Regulering av friluftsliv (sperre snøskuterløyper, fjerne/flytte løypemerkning, fjerne utfartsparkeringsplasser o.l.).
- Erstatte/fjerne gammel infrastruktur (jordkabler i stedet for luftspenn, «restaurere» eller tilbakeføre anleggsveier, fyllinger o.l. til naturen).
- Planlegge en omdisponering («planvask») fra utbyggingsformål tilbake til landbruk, natur, fritid og reindrift (LNFR).

Det er viktig at vedtaksmyndighet følger opp med vilkår/forutsetninger for de skadereduserende tiltakene i sitt vedtak av plan eller konsesjon. Skadereduserende tiltak som forutsetter at reindriften må ha tilgang på arealer (f.eks. til sperre- eller ledegjerder kan ikke foreslås uten at det blir sikret at reindriften blir inkludert i grunnervvervsprosessen (man kan ikke gjennomføre slike tiltak når grunnervvervsprosessen allerede er gjennomført). Foreslå derfor gjerne bestemmelser som kan brukes dersom ansvarlig myndighet vil sette krav om å gjennomføre slike forbedringstiltak.

Gjennom aktiv medvirkning med den berørte reindriften avklar om de foreslåtte skadereduserende tiltakene kan redusere påvirkningen og dermed øke fleksibiliteten og redusere samlet belastning. Dersom dette er tilfelle, skal dette vurderes og beskrives når påvirkning med skadereduserende tiltak fastsettes (se kapittel 2.11.4 Fastsett påvirkning med skadereduserende tiltak).

Dersom det ikke er mulig å unngå eller begrense skade i tilstrekkelig grad, skal det vurderes kompenaserende tiltak. Kompensasjon skal bare vurderes dersom det fremdeles gjenstår betydelige/vesentlige negative virkninger etter at tiltak for å unngå, begrense eller istandsette er vurdert. Et sentralt spørsmål vil da være hva som anses som vesentlig negative skadevirkninger. For mindre arealkrevende tiltak kan en allmenn oppfatning være at de negative skadevirkningene

ikke er vesentlige for reindrifta og at det derfor ikke kompenseres fullt ut. Problemet for reindrifta er at direkte- og indirekte arealtap fra hvert enkelt tiltak (bit-for-bit nedbygging av arealene) vil føre til samlet belastning (kumulative virkninger) som kan føre til vesentlige skadevirkninger for reindrifta. Vi foreslår at det under utredningsarbeidet skal foretas en gjennomgang og vurdering av samlet belastning for distriktet og disse vurderingene inkluderes i vurderingene av samlet konsekvens. Da vil også mindre tiltak kunne føre til vesentlige negative skadevirkninger i enkelte distrikt dersom de har stor samlet belastning. Sett i lys av dette, kan det forsvares at de negative konsekvensene skal kompenseres fullt ut for hvert enkelt tiltak

Vurder usikkerhet ved skadereduserende tiltak

Vurder og beskriv usikkerhet ved skadereduserende tiltak.

Det forutsettes at de skadereduserende tiltakene som beskrives i dette kapittelet er relevante og realistiske. I enkelte tilfeller kan det imidlertid være usikkerhet knyttet til om skadereduserende tiltak kan gjennomføres. Eksempler:

- Vil det være praktisk mulig å gjennomføre tiltaket?
- Eller det er mulig å gjennomføre anleggsfasen utenfor perioden reinen skal bruke utredningsområdet?
- De skadereduserende tiltakene gir tilstrekkelig effekt (f.eks. at reinen vil bruke den nyetablerte viltovergangen, gjerdeanlegget, flyttleia o.l.).
- De skadereduserende tiltakene er kostbare, og det er usikkert om det er nok midler i prosjektet til å gjennomføre de foreslåtte tiltakene.
- Det er behov for tiltak på andre eiendommer/ekspropriasjon, for eksempel for å gi tilgang til alternative beiteområdet, og det er usikkert hvordan slik ekspropriasjon kan gjennomføres.
- Om utbygger/underentreprenører i praksis vil følge forslag til forpliktende prosessplan for gjennomføring og oppfølging av skadereduserende tiltak i anleggsperioden.

Vurder overvåkningsordninger og før-/etterundersøkelser

Foreslå overvåkningsordninger der dette er relevant.

Det er opp til myndigheten å sette krav om overvåkningsordninger. Dette kommer frem av forskrift om konsekvensutredninger § 29 der det er et selvstendig krav at ved sluttbehandling av planen skal ansvarlig myndighet der det er nødvendig stille krav om overvåking av vesentlige negative virkninger av planen eller tiltaket for miljø og samfunn. Det stilles også krav om at planlagte overvåkningsordninger skal beskrives i konsekvensutredningen (§ 23). For å kunne overvåke vesentlige virkninger av planen eller tiltaket er det nødvendig med før- og etterundersøkelser. Utredningen skal derfor angi, begrunne og kort beskrive behovet for før- og etterundersøkelser (jamfør § 23), slik at ansvarlig myndighet skal kunne gjøre en vurdering av § 29.

I forbindelse med konsekvensutredning av planer eller tiltak er det spesielt relevant med før- og etterundersøkelser/overvåkningsserier dersom planen eller tiltaket påvirker reinens arealbruk, og der det er usikkert om påvirkningen eller effekten av skadereduserende tiltak blir som forventet.

Overvåkning skal imidlertid ikke brukes som et skadereduserende eller kompenserende tiltak i seg selv. Overvåkning vil ikke alene bidra til å redusere negative konsekvenser.

Det må skilles mellom undersøkelser som skal bidra til å overvåke virkninger av tiltaket, og mer langsiktig overvåkning med mer vitenskapelig tilsnitt. Overvåkning av langtidstrender

(basisundersøkelser) må håndteres av forskning og forvaltning, og ikke som enkeltundersøkelser i forbindelse med utredning og gjennomføring av planer og tiltak.

Foreslå relevante før- og etterundersøkelser. Det kan for eksempel være relevant å overvåke:

- Om virkningene av tiltaket på reinen blir som forutsatt.
- Om de skadereduserende tiltakene fungerer som forutsatt.
- Om det oppstår nye, uventede virkninger på grunn av unnvikelsesadferd hos reinen, for eksempel at reinen trekker inn i nabodistrikt/-siidaer/samebyer («dominoeffekt») med de driftsmessige utfordringer/problemer som det medfører.

Det bør så langt det er mulig framgå av konsekvensutredningen hvordan, og med hvilken frekvens overvåkning bør gjennomføres, og hvor lenge etterundersøkelser/overvåkning bør foregå.

Det er viktig at utreder kan gjøre en faglig vurdering av dette, slik at ansvarlig myndighet får et godt grunnlag for å sette krav om nødvendig overvåkning gjennom bestemmelsene, eller gjennom vilkår i en tillatelse.

Det bør også tas inn som et vilkår at det kan kreves retting av tiltak dersom overvåkningen viser at skadereduserende tiltak ikke fungerer som forutsatt.

FAKTABOKS/PRAKTISK TILNÆRMING

For tiltak som innebærer påvirkning over store områder/reindriffsarealer med svært stor verdi, kan overvåking ved at et utvalg av reinflokken utstyres med GSM/satellitt sendere med GPS mottakere gi informasjon om hvordan arealbruken til reinen er både før, under anleggsperioden og i driftsfasen av tiltaket. Det presiseres at i mange reinbeitedistrikt er det en rotasjon mellom år i bruk av de ulike sesongbeitene. Derfor vil 1-2 år med forundersøkelser være for kort periode til å kunne dokumentere den tradisjonelle arealbruken til reinbeitedistriktet. Tilsvarende problemstilling vil oppstå under etterundersøkelser (driftsfasen av tiltaket). Det kan gå flere år før rotasjon mellom de ulike beiteområdene er gjennomført. I tillegg kan det gå flere år før reinen eventuelt tilvennes (habitueres), delvis/helt til det aktuelle tiltaket. Dette må avklares med reindriften gjennom aktiv medvirkning. Det er helt avgjørende at reindriften skal ha «eierskap» til disse GPS-dataene for å unngå at dataene feiltolkes på grunn av manglende lokalkunnskap om variasjoner i reinens arealbruk.

2.11.4 Fastsett påvirkning med skadereduserende tiltak

Når konkrete forslag til skadereduserende tiltak foreligger, fastsettes påvirkning med disse gjennom aktiv medvirkning med berørte reinbeitedistrikt (se kapittel 2.11 Vurder påvirkning). Det er viktig å beskrive usikkerheten i disse vurderingene. Dersom utreder og reindriften er uenige om hvor mye påvirkningen vil bli redusert med de skadereduserende tiltakene, skal både reinbeitedistriktets og utreders vurdering av påvirkning beskrives og plottes i konsekvensvifta (Figur 4**Feil! Fant ikke referansekilden.**).

2.11.5 Trinn 3: Fastsette samlet belastningsnivå for utbyggingsalternativet Vurder framtidig nivå på samlet belastning i distriktet for utbyggingsalternativet opp mot reindriftenes tålegrense, basert på innhentet informasjon og vurderinger i

konsekvensanalysen. Dersom det er flere utbyggingsalternativer, skal framtidig belastningsnivå fastsettes for hvert utbyggingsalternativ.

Gjenta vurderingene i kap. 2.7.2, basert på Tabell 3. Vurder om de planlagte tiltakene i utbyggingsalternativet kan bidra til å øke samlet belastning i reinbeitedistriktet. Fastsett framtidig belastningsnivå etter planlagte tiltak for utbyggingsalternativet. Belastningsnivå for utbyggingsalternativet inngår sammen med konsekvensgraden (kap. 2.12.1) i vurderingen av samlet konsekvens for reindrift (kap. 2.12.2).

Myndighetene har ansvar for å vurdere folkerettens bestemmelser og sikre at vedtak som blir fattet er i henhold til både norsk og internasjonalt lovverk. Konsekvensutredningen skal vurdere om tiltaket isolert, eller som følge av samlede virkninger, kan påvirke grunnlaget for berørt samisk reindrift i nåtid eller framtid, i strid med SP 27, som grunnlag for myndighetenes vurderinger og vedtak. Dersom tiltaket fører til brudd på SP 27, skal belastningsnivået settes til kritisk belastning (jf. kap. 2.7.2, Tabell 3).

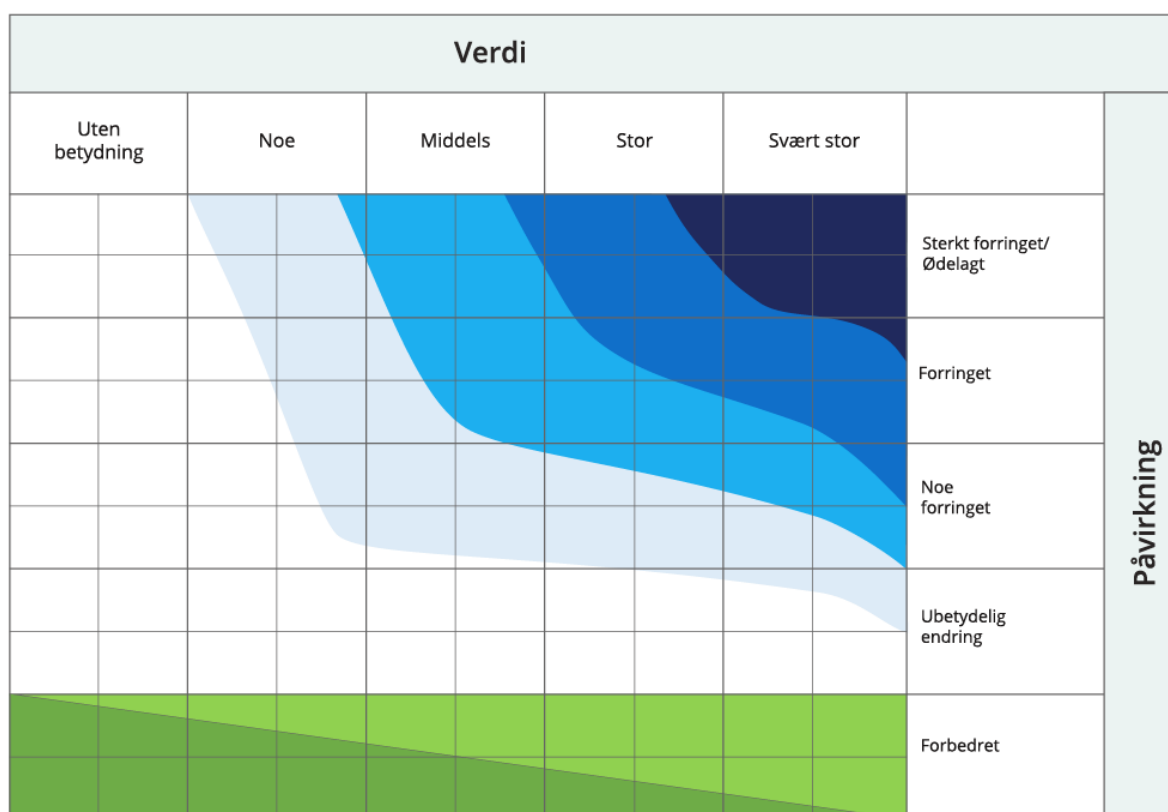
Vurder om det finnes kompenserende tiltak som kan redusere belastningsnivået. Aktuelle tiltak bidra til å redusere samlet belastning i referansesituasjonen eller i framtidig situasjon, dersom de planlagte tiltakene blir gjennomført. Det er viktig at tiltak som blir forslått er realistiske å gjennomføre som en del av det utredede prosjektet. Dette innebærer blant annet at myndighetene må kunne knytte bestemmelser eller vilkår som sikrer gjennomføring av tiltaket til vedtaket av saken.

2.12 Sett konsekvens

2.12.1 Sett konsekvensgrad

Sett først konsekvensgrad ved bruk av konsekvensvifta

Konsekvensgraden framkommer ved sammenstilling av verdi (kap. 2.10 Sett verdi) og påvirkning (kap. 2.11 Vurder påvirkning) fra det planlagte tiltaket i henhold til matrisen (konsekvensvifta) i Figur 4. I denne matrisen utgjør verdiskalaen x-aksen, og vurderinger av påvirkning finnes på y-aksen. Dersom utredningsområdet er oppdelt i delområder plottes konsekvensgrad for hvert delområde. Konsekvensgraden bestemmes av den underliggende fargen i konsekvensvifta i det punktet hvor et delområdes verdi treffer vurdert påvirkning. Det er viktig å ta stilling til hvor på skalaen man ligger innenfor hver kategori, da plasseringen på skalaen vil avklare hvilke konsekvensgrad man havner på (eksempelvis gir stor verdi øverst på skalaen og noe forringet øverst på skalaen -2, men stor verdi nederst på skalaen og noe forringet nederst på skalaen gir -1). Skalaen for konsekvens går fra 4 minus til 4 pluss.

Figur 4. Konsekvensvifta

Konsekvensgraden er en vurdering av om et planlagt tiltak vil være positivt, eller gi negative konsekvenser for reindrifta i et (del)område. Skala og betydning av konsekvensgrad er beskrevet i Tabell 8. Konsekvensvifta er bygget opp slik at kun (del)områder med stor og svært stor verdi kan oppnå høyest negativ konsekvensgrad.

Plassering i konsekvensvifta er styrt av verdi og påvirkning, og kan ikke endres (f.eks. basert på faglig skjønn). Hvis det planlagte tiltaket eller anleggsarbeidet (-perioden) blir endret, må det gjøres nye vurderinger av verdi og påvirkning for (del)områdene og lages ny sammenstilling i konsekvensvifta.

Husk at dersom det er uenighet mellom utreder og reindrifta i verdivurdering og/eller vurdering av påvirkning skal også reindriftas vurderinger plottes i konsekvensmatrisen og beskrives med tekst. Fargene i konsekvensvifta representerer skala for konsekvensgrad (se tabell 8).

Tabell 8. Skala og betydning av konsekvensgrad

Konsekvensgrad	Forklaring	RGB-kode
Svært stor negativ konsekvens (4 -)	Den mest alvorlige konsekvensen/som kan oppnås for (del)området. Oppnås kun for (del)områder med stor eller svært stor verdi.	0,32,96
Stor negativ konsekvens (3-)	Stor konsekvens for (del)området.	0,122,192
Middels negativ konsekvens (2-)	Middels konsekvens for (del)området.	0,176,240
Noe negativ konsekvens (1-)	Noe konsekvens for (del)området.	212,255,254

Ubetydelig konsekvens (0)	Ingen eller ubetydelig konsekvens for (del)området.	255,255,255
Noe/middels positiv konsekvens (1/2+)	Noe/middels positiv konsekvensgrad for (del)området.	146,208,80
Stor/svært stor positiv konsekvens (3/4+)	Stor/svært stor positiv konsekvensgrad.	0,176,80

Alle (del)områder kan illustreres i samme konsekvensvifte for å få en visuell framstilling av de ulike områdenes konsekvenser. For tiltak med et stort antall delområder fordelt på flere reinbeitedistrikt bør det framstilles en konsekvensvifte per reinbeitedistrikt, eventuelt kan den visuelle framstillingen suppleres med en tabell.

Husk at dersom influensområdet er definert over landegrensene skal konsekvensene for den utenlandske reindrifta også framstilles.

Husk å plote konsekvensene både med og uten skadereduserende tiltak.

2.12.2 Samlet konsekvens for reindrift

Samlet konsekvens handler om summen av konsekvensene og samlet belastning for det enkelte berørte reinbeitedistrikt.

Gjennom aktiv medvirkning med reindrifta sammenstilles samlet konsekvens av det planlagte tiltaket ved bruk av konsekvenstabellen (se Tabell 9). Ta utgangspunkt i konsekvensgrad for hvert delområde (om flere) og fastsatt belastningsnivå for utbyggingsalternativet (kap. 2.11.5). Fastsett samlet konsekvens for hvert utbyggingsalternativ. Beskriv tydelig hvilke vurderinger som er gjort. Ved å vektlegge samlet belastning og eventuelle endringer av denne når en setter samlet konsekvens, blir de totale og reelle konsekvensene av planen en integrert del av sakens beslutningsgrunnlag. Dersom flere rettighetshavere er berørt, fastsettes samlet konsekvens for hver rettighetshaver. Det skal ikke beregnes samlet («gjennomsnittlig») konsekvens for flere reinbeitedistrikt. Beskriv tydelig hvilke vurderinger som er gjort. Ved å vektlegge samlet belastning og eventuelle endringer av denne når en setter samlet konsekvens, blir de totale og reelle konsekvensene av planen en integrert del av sakens beslutningsgrunnlag.

Den samlede konsekvensen kan justeres opp, dersom samlet belastning i referansesituasjonen er høy og/eller samlet belastning for utbyggingsalternativet fører til økt samlet belastning for distriktet (se Tabell 9). Selv om konsekvensgraden innenfor det enkelte delområdet (eller utredningsområdet samlet) er moderat, kan samlet konsekvens for reindrift likevel bli høy, dersom fastsatt belastningsnivå i referansesituasjonen og/eller for utbyggingsalternativet er høyt.

Sammenstillingen er ikke en matematisk oppgave, men en vurdering av hvilken samlet konsekvens som er mest representativ for det planlagte tiltaket. Sammenstilt konsekvens skal begrunnes, og avveininger som er gjort i tilfeller hvor det ikke er en tydelig konsekvensgrad må beskrives.

I utgangspunktet bør høyeste konsekvensgrad gjelde. Som hovedregel skal ikke den samlede konsekvensen settes lavere enn hva den alvorligste konsekvensgraden for ett eller flere delområder tilsier. Det er viktig at delområder med alvorlig konsekvens ikke "utjevnes" av delområder med mindre alvorlig konsekvens. I enkelte tilfeller kan dette imidlertid slå feil ut, for eksempel der et svært lite delområde har fått konsekvensgraden svært stor negativ konsekvens, mens de øvrige eller store delområder "bare" har noe negativ konsekvens. I slike tilfeller må utreder, gjennom aktiv

medvirkning med berørte reinbeitedistrikt, vurdere om det blir feil å la det lille delområdet dominere den samlede konsekvensen for hele utbyggingsalternativet. Reindrifta skal medvirke i disse vurderingene for å sikre at tradisjonell kunnskap inngår.

Tabell 9. Kriterier for å vurdere samlet konsekvens for det enkelte berørte reinbeitedistrikt.

Samlet konsekvens	Kriterier for samlet vurdering	RGB-kode
Kritisk negativ konsekvens	Tiltaket medfører stor forringelse eller ødeleggelse av viktige funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet. Tiltaket medfører forringelse av viktige funksjoner og kvaliteter, samtidig som den samlede belastningen allerede er kritisk høy eller er ventet å øke mye som følge av utbyggingsalternativet. • Overvekt av delområder har konsekvensgrad svært stor negativ konsekvens (4 -) • Samlet belastning i referansesituasjonen er kritisk høy • Tiltaket bidrar til kritisk høy samlet belastning eller brudd med SP 27	255,0,0
Svært stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører forringelse eller ødeleggelse av viktige funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet. Tiltaket medfører forringelse av viktige funksjoner og kvaliteter, samtidig som den samlede belastningen allerede er høy eller er ventet å øke mye som følge av utbyggingsalternativet. • Overvekt av delområder med konsekvensgrad stor negativ konsekvens (3 -) • Ett eller flere delområder har konsekvensgrad svært stor negativ konsekvens (4 -) • Samlet belastning i referansesituasjonen er høy • Tiltaket bidrar til høy stor samlet belastning eller i stor grad til å øke samlet belastning	175,15,15
Stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører noe forringelse eller forringelse av viktige funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet. Tiltaket medfører noe forringelse av viktige funksjoner og kvaliteter, samtidig som den samlede belastningen allerede er middels høy eller er ventet å øke som følge av utbyggingsalternativet. • Overvekt av delområder med konsekvensgrad middels negativ konsekvens (2 -) • Flere delområder med konsekvensgrad stor negativ konsekvens (3 -) • Ett delområde kan ha konsekvensgrad svært stor negativ konsekvens (4 -) • Samlet belastning i referansesituasjonen er middels høy • Tiltaket bidrar til middels høy samlet belastning eller i noe grad til å øke samlet belastning	253,112,50
Middels negativ konsekvens	Tiltaket medfører noe forringelse av funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet. Den samlede belastningen er allerede noe	254,192,45

	eller middels høy eller er ventet å øke noe som følge av utbyggingsalternativet. • Overvekt av delområder har konsekvensgrad noe negativ konsekvens (1 -) • Flere delområder har konsekvensgrad middels negativ konsekvens (2 -) • Ett delområde kan ha konsekvensgrad stor negativ konsekvens (3 -) • Ingen delområder er gitt konsekvensgrad svært stor negativ konsekvens (4 -) • Noe samlet belastning i referansesituasjonen • Tiltaket bidrar i begrenset grad til økt samlet belastning	
Noe negativ konsekvens	Tiltaket medfører noe forringelse av funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet. Lite konflikt med reindrift innenfor influensområdet. • Alle delområder har lave konsekvensgrader • Overvekt av delområder har konsekvensgrad noe negativ (1 -) eller ubetydelig (0) konsekvens • Ett delområde kan ha konsekvensgrad middels negativ konsekvens (2 -) • Ingen delområder er gitt konsekvensgrad svært stor (4 -) eller stor (3 -) negativ konsekvens • Noe samlet belastning i referansesituasjonen • Tiltaket bidrar i svært begrenset grad til økt samlet belastning	254,254,55
Ubetydelig konsekvens	Tiltaket vil ikke medføre vesentlige endringer for funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet, sammenlignet med referansesituasjonen. • Overvekt av delområder har konsekvensgrad ubetydelig konsekvens (0) • Ett delområde kan ha konsekvensgrad noe negativ konsekvens (1 -) • Ingen delområder er gitt konsekvensgrad svært stor (4 -), stor (3 -) eller middels (2 -) negativ konsekvens • Tiltaket bidrar ikke til økt samlet belastning	251,255,255
Positiv konsekvens	Benyttes for delområder som er gitt ubetydelig eller noe verdi, eller som får noe eller middels verdiøkning som følge av tiltaket. Tiltaket/alternativet er en forbedring for reinbeitedistriktet, sammenlignet med referansesituasjonen. • Overvekt av delområder med konsekvensgrad noe (1+) eller middels (2+) positiv konsekvens • Kan kun ha delområder med konsekvensgrad noe negativ (1-) eller ubetydelig (0) konsekvens, ikke middels (2 -), stor (3 -) eller svært stor (4 -) negativ konsekvens	146,208,80

	- Delområder med negativ konsekvensgrad skal klart oppveies av delområdene med positiv konsekvensgrad - Tiltaket bidrar til å redusere samlet belastning	
Stor positiv konsekvens	Benyttes for delområder som er gitt ubetydelig eller noe verdi, eller som får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket. Tiltaket/alternativet er en stor forbedring for reinbeitedistriktet, sammenlignet med referansesituasjonen. - Overvekt av delområder med konsekvensgrad stor (3 +) eller svært stor (4 +) positiv konsekvens - Kan ikke ha delområder med negativ konsekvensgrad (1 til 4 -) - Tiltaket bidrar i betydelig grad til å redusere samlet belastning	0,176,80

Presenter vurderingen av samlet konsekvens for berørt(e) reinbeitedistrikt (se forslag til sammenstillingstabell i Tabell 10). Dersom utredningen omfatter flere rettighetshavere for reindrift, lag en tabell per rettighetshaver. Husk at dersom det er uenighet mellom utreder og reindriften i denne vurderingen, skal reinbeitedistriktets vurderinger beskrives med tekst (jfr. kap. 2.3.2).

Når den samlede konsekvensen for alle utbyggingsalternativer (og rettighetshavere) er fastsatt, kan en gå videre til rangering av alternativene (kap. 2.12.3 Rangering av alternativer).

Tabell 10. Mal for sammenstilling av konsekvens og rangering av alternativer. Farger er i henhold til konsekvensvifte og konsekvenstabell.

Delområde	Alt. 0 (referansesituasjon)	Alt. 1	Alt. 2
Delområde 1	-	Stor negativ konsekvens (3-)	Stor negativ konsekvens (3-)
Delområde 2	-	Middels negativ konsekvens (2-)	Stor negativ konsekvens (3-)
Delområde 3	-	Middels negativ konsekvens (2-)	Middels negativ konsekvens (2-)
Osv.			
Samlet belastning	Middels belastningsnivå	Middels belastningsnivå	Kritisk høyt belastningsnivå
Begrunnelse samlet belastning	Noe redusert fleksibilitet i referansesituasjonen. Fleksibiliteten i distriktet er tilstrekkelig til å sikre	Utbyggingsalternativet bidrar i noe grad til å øke samlet belastning i distriktet, men belastningsnivået	Utbyggingsalternativet vil føre til kritisk høy samlet belastning i distriktet og kan føre til brudd med SP 27.

	langsiktig økonomisk-, kulturelt- og økologisk bærekraft.	vurderes ikke å være vesentlig endret.	
Samlet konsekvens for reindrift	-	Stor negativ konsekvens	Kritisk negativ konsekvens
Begrunnelse for samlet konsekvens	-	Tiltaket medfører noe forringelse eller forringelse av viktige funksjoner og kvaliteter for reinbeitedistriktet	Tiltaket medfører forringelse av viktige funksjoner og kvaliteter, samtidig som den samlede belastningen er ventet å øke mye som følge av utbyggingsalternativet.
Rangering	1	2	3
Begrunnelse for rangering	Foretrukket alternativ for reindrift	Forringelse av områder som inngår i den naturlige årssyklusen i reinbeitedistriktet. Noe økning i samlet belastning.	Stor økning i samlet belastning, med risiko for brudd med SP 27. Stor forringelse av områder som inngår som en sentral del av den naturlige årssyklusen i reinbeitedistriktet.

2.12.3 Rangering av alternativer

Dersom konsekvensutredningen vurderer flere utbyggingsalternativer, skal de ulike alternativene rangeres mot hverandre for fagtema reindrift. Rangeringen skal begrunnes. Utreder skal gjennom aktiv medvirkning med det enkelte berørte reinbeitedistrikt gjennomgå de ulike alternativene og rangere disse for det enkelte distrikt. Rangeringene sammenstilles og synliggjøres (se forslag til sammenstillingstabell i Tabell 10).

I utgangspunktet skal samlet konsekvensene for hvert enkelt reinbeitedistrikt vurderes og beskrives uavhengig av de andre, dersom flere reinbeitedistrikter blir berørt av det planlagte tiltaket. Dersom det finnes flere utbyggingsalternativer og det ønskes en rangering mellom alternativene for fagtema reindrift, må rangeringen begrunnes med tekst. Dette er særlig aktuelt i tilfeller hvor en planbeskrivelse eller en konsesjonssøknad skal oppsummere og sammenstille resultatene fra konsekvensutredninger for ulike fagtemaer. Forslag til tabell for rangering av utbyggingsalternativer på tvers av rettighetshavere er vist i Tabell 11. Dersom flere alternativer ikke er gjennomførbare (for eksempel om de bryter med SP 27), må det framkomme tydelig i vurderinger og i tabellen.

Tabell 11. Mal for rangering av utbyggingsalternativer på tvers av rettighetshavere for reindrift. Farger er i henhold til konsekvensvifte og konsekvenstabell.

Rettighetshaver	Alt. 0 (referansesituasjon)	Alt. 1	Alt. 2

Rettighetshaver 1	-	Stor negativ konsekvens	Kritisk negativ konsekvens
Rettighetshaver 2	-	Stor negativ konsekvens	Middels negativ konsekvens
Rettighetshaver 3	-	Noe negativ konsekvens	Noe negativ konsekvens
Rangering	1	2	3
Begrunnelse for rangering	Foretrukket alternativ for reindrift	Forringelse av områder som inngår i den naturlige årssyklusen for rettighetshaver 1 og 2. Noe økning i samlet belastning for rettighetshaver 2.	Stor økning i samlet belastning, med risiko for brudd med SP 27 for rettighetshaver 1.

2.12.4 Vurder usikkerheter i utredningen

Beskriv eventuell grad av usikkerhet i vurderinger av samlet belastning, verdivurdering, vurdering av påvirkning og samlet konsekvens og om de foreslåtte skadereduserendeavbøtende tiltak vil fungere.

2.13 Presenter og oppsummer

Det anbefales å utarbeide et ikke-teknisk sammendrag av utredningen som presenteres tidlig i det endelige utredningsdokumentet. Det ferdige utredningsdokumentet skal inneholde samtlige momenter som beskrevet i kapittel 2.1.4.

2.14 Legg inn data i databaser

Det bør etableres et offentlig system der både ferdigstilte konsekvensutredninger og vurderinger av samlet belastning for det enkelte reinbeitedistrikt samles i databaser og gjøres allment tilgjengelig. Dette vil ved framtidige planer om nye tiltak, kunne inngå i kunnskapsgrunnlaget. Dette vil kunne være ressurseffektivt ved at tiltak i svært verdifulle områder for reindrifta i utgangspunktet bør unngås og dermed unngås «unødvendige» planprosesser. I tillegg vil en slik database kunne redusere framtidig belastning for reinbeitedistriktet, ved at mye relevant informasjon om bl.a. samlet belastning, områdebruk og driftsforhold ikke behøver å gjentas, men kun oppdateres og kvalitetssikres av reindrifta ved nye tiltak. I tillegg vil en slik database kunne øke kunnskapsnivået om reindrifta hos kommunale planleggere. Dersom dette systemet er tilpasset for lagring av kartfler (GIS-filer kan lastes opp), kan distriktene enkelt oppdatere viktige opplysninger i egne arealbrukskart basert på jobben som er gjort i utredningen.

Dersom det under utredningsarbeidet viser seg at reindriftens arealbrukskart inneholder feil og mangler så må reinbeitedistriktet oppdatere kartene sine. Hvordan dette gjøres kommer frem på Landbruksdirektoratet nettside om arealbrukskart. En ansvarlig i hvert reinbeitedistrikt kan her endre kartene ved hjelp av en digital karttjeneste.

3. Litteratur

- Benjaminsen, Tor A., Inger Marie Gaup Eira og Mikkel Nils Sara (2016) *Samisk reindrift-norske myter*. Fagbokforlaget. Bergen.
- Berkes, F. (2009) Evolution of co-management: Role of knowledge generation, bridging organizations and social learning. *Journal of Environmental Management*, 90: 1692–1702.
- Blom, A. (2023). Guidance document – Indigenous led participatory and cumulative impact assessment on indigenous cultural landscapes and traditional ecosystem services (IPCIA). Stiftelsen Protect Sápmi. 75 sider. <https://www.protectsapmi.com/assets/Dokumenter/ENDELIGRapport-Indigenous-Led-Participatory-and-Cumulative-Impact-Assessment-on-Indigenous-Cultural-Landscapes-and-Traditional-Ecosystem-Services-IPCIA.pdf>
- Domaas, S.T., Skogstad Ø. og Brun-Jenssen C. (2021). Er det en sammenheng mellom tap av reinkalver og nærhet til større tekniske inngrep? 5 sider. <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/eb9fd9315d1f44caa7edcfea7fa6aa85/sammenheng-mellom-tap-av-reinkalver-og-narhet-til-storre-tekniske-inngrep.pdf>
- Eira, I.M.G., Oskal, N., Hanssen-Bauer, I. & Mathiesen, S.D. (2018). Snow cover and the loss of traditional indigenous knowledge. 8(11), 928-929. <https://www.nature.com/articles/s41558-018-0319-2>.
- Hovelsrud, G.K., Risvoll, C., Riseth, J.Å., Tømmervik, H., Omazic, A. & Albin, A. (2021). Reindeer Herding and Coastal Pastures: Adaptation to Multiple Stressors and Cumulative Effects. Chapter 6 in Nord, Douglas C. “Nordic Perspectives on the Responsible Development of the Arctic: Pathways to Action”. Springer, 113-134.
- Miljødirektoratet (2022). Konsekvensutredninger for klima og miljø, veileder M-1941. Hentet fra Miljødirektoratet: <https://www.miljodirektoratet.no/konsekvensutredninger>.
- NIM (2022). Norges institusjon for menneskerettigheter. Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder. https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2022/01/Rapport_Vern_Samiske_Bruksomraader_enkelsider.pdf
- Panzacchi, M., van Moorter, B., Tveraa, T., Rolandsen, C. M., Gundersen, V., Lelotte, L., A., Dos Santos, B. B. N., Bøthun, S. W., Stien, A., Andersen, R., Strand, O.(2022). Statistisk modellering av samlet belastning av menneskelig aktivitet på villreinområder. Identifisering av viktige leveområder og scenarioanalyser for konsekvensutredning og arealplanlegging. NINA Rapport 2189. <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3031987>.
- Riseth, Jan Åge, Hans Tømmervik, Elina Helander-Renvall, Niklas Labba, Cecilia Johansson, Eirik Malnes, Jarle W. Bjerke, Christer Jonsson, Veijo Pohjola, Lars-Erik Sarri, Audhild Schanche and Terry V. Callaghan (2011). Sámi traditional ecological knowledge as a guide to science: snow, ice and reindeer pasture facing climate change. *Polar Record*, 47: 202-217. doi:10.1017/S0032247410000434.
- Riseth, Jan Åge, Svein Morten Eilertsen og Bernt Johansen (2021) Reindriftas sårbarhet og Norges ansvar. I F. Flemsæter & B. E. Flø (Red.), *Utmark i endring* (Kap. 2, s. 29–66). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.151.ch2>.
- Riseth, Jan Åge og Bernt Johansen (2022) *Inngrepseffekter på reindrifta i Troms. Kunnskapsgrunnlag for regionalt planarbeid*. *Tidsskrift for Utmarksforskning* 2022-1, 62-76. <https://hdl.handle.net/11250/2995480>
- Sara, Mikkel Nils (1997). Hvilke kunnskaper om beite brukes i utøvelsen av reindrift? Rapport fra fagseminar i reindriften. Kautokeino 10.-12.oktober 1997. Reindriftens fagråd, 45-62.
- Sara, Mikkel Nils (1999). Praktisk beitebruk-tradisjonelle kunnskaper. *Rangifer Report* 3, 93-101.

Statens vegvesen (2021). Konsekvensanalyser. Håndbok V712. Oppdatert august 2021. Statens vegvesen.

Veiledningstjenesten i arealsaker (2023). Statusrapport. August 2023. NRL.

Statens vegvesen (2021). Konsekvensanalyser – Håndbok V712. Statens vegvesens håndbokserie.

Statsforvalteren (2023). Innspill til forvaltningsplan for rovvilt i region 8 - om implementering av tradisjonell kunnskap. <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-troms-og-finnmark/miljo-og-klima/rovvilt/vedtak-og-info/arbeidsgruppe-1--innspill-om-implementering-av-tradisjonell-kunnskap.pdf>

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e61425c39d6c46eabf448d1d2ebb71d2/veileder-for-kommuner-og-fylkeskommuner-om-konsultasjoner-med-samiske-interesser.pdf>

Nøkkelord:	Konsekvensutredning, reindrift, tradisjonell kunnskap, aktiv medvirkning, verdi, påvirkning, samlet virkning og skadereduserende tiltak
Key words:	Impact assessment, reindeer husbandry, traditional knowledge, active participation, value, influence, cumulative effects, harm reduction measures
Andre aktuelle publikasjoner fra prosjekt:	Eilertsen m.fl. 2025. Konsekvensutredning for reindrift, kartlegging og vurdering av dagens metodikk og forslag til forbedringer (NIBIO-rapport)

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter.